

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
“УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ”

ЛЄОНОВ СЕРГІЙ ВЯЧЕСЛАВОВИЧ

УДК 330.322:336.71](043.3)

**ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ:
МЕТОДОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ**

Спеціальність 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Суми – 2010

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Державному вищому навчальному закладі “Українська академія банківської справи Національного банку України”.

Науковий консультант – доктор економічних наук, професор
Козьменко Сергій Миколайович,
Державний вищий навчальний заклад
«Українська академія банківської справи
Національного банку України»,
проректор з наукової роботи

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Теліженко Олександр Михайлович,
Сумський державний університет
Міністерства освіти і науки України,
завідувач кафедри управління;
доктор економічних наук, професор
Кузнєцова Анжела Ярославівна,
Університет банківської справи
Національного банку України (м. Київ),
проректор з наукової та організаційної роботи;
доктор економічних наук, доцент
Івасів Ігор Богданович,
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана,
професор кафедри банківської справи

Захист дисертації відбудеться “23” квітня 2010 р. о 12 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 55.081.01 у Державному вищому навчальному закладі “Українська академія банківської справи Національного банку України” за адресою: 40030, м. Суми, вул. Петропавлівська, 57, зала засідань вченої ради.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Державного вищого навчального закладу “Українська академія банківської справи Національного банку України” за адресою: 40030, м. Суми, вул. Покровська, 9/1.

Автореферат розісланий “___” березня 2010 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

І.М. Бурденко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Подолання наслідків економічної кризи в Україні та вихід на траєкторію стабільного економічного зростання багато в чому залежать від посилення ролі банківської системи в забезпеченні економічного розвитку, наявних у неї інвестиційних можливостей, ефективності залучення її ресурсів в процес розширеного відтворення, тобто від сформованого її інвестиційного потенціалу та результативності його використання в перерозподільних процесах і реальному секторі економіки. Така постановка проблеми обумовлена необхідністю реалізації в Україні довгострокової стратегії формування інвестиційно-інноваційної моделі економічного зростання з урахуванням об'єктивних процесів глобалізації, міжнародного поділу праці, функціонуванням наддержавних фінансових інституцій та необхідності адаптації національного економічного та політико-правового середовища до вимог сучасних економічних відносин. За масштабами капіталу, здатністю мобілізувати та акумулювати інвестиційні ресурси на внутрішньому та зовнішньому фінансових ринках, ефективно трансформувати заощадження в інвестиції банківська система повинна відповідати вимогам, які висуваються до неї реаліями сьогодення.

Наукові результати, отримані лауреатами Нобелівської премії з економіки Ф. Кідландом, Р. Манделлом, Г. Марковіцем, Р.К. Мертоном, М. Міллером, Ф. Модільяні, Е. Прескотом, М. Шоулзом, Р. Солоу, Дж. Тобінім, М. Фрідменом, Ф.фон Хайєком, Дж. Хіксом, У. Шарпом, дозволяють стверджувати про необхідність активізації комплексних і системних досліджень об'єктивних передумов та механізмів діалектичного поєднання ринкових та адміністративних методів управління кредитно-інвестиційними ресурсами з метою забезпечення загального динамічного, пропорційного зростання співвідношення позичкового та промислового капіталів.

Питанням розробки теорії формування, оцінки та управління інвестиційним потенціалом складних виробничих і адміністративних систем присвятили свої праці такі відомі українські та зарубіжні учені, як: В. Бард, О. Балацький, Дж. Бейлі, Г. Бірман, І. Бланк, В. Бочаров, В. Галасюк, С. Глазьєв, А. Гранберг, В. Геєць, А. Гриценко, А. Даниленко, Є. Домар, Ю. Дорошенко, В. Катасонов, Б. Кваснюк, Т. Косова, Р. Коуз, О. Кузьмін, Є. Лапін, І. Ройзман, М. Скрипниченко, О. Теліженко, Ф. Тумусов, М. Туган-Барановський, Р. Харрод, Т.Хачатуров, В. Хобта, А. Шахназаров, Л. Шинкарук, А. Шпітгоф, С. Шумська та ін.

Напрямки впливу інвестиційної діяльності банків на економічне зростання відображали у свої працях провідні вітчизняні та зарубіжні науковці, серед яких: Ф. Аллен, Л. Алексеєнко, О. Барановський, Р. Барро, В. Геєць, О. Дзюблюк, А. Єпіфанов, В. Зимовець, І. Івасів, С. Козьменко, В. Корнеєв, А. Кузнєцова, Р. Левін, Б. Луців, Т. Майорова, М. Макаренко, А. Маршалл, Ф. Мишкін, А. Мороз, Л. Примостка, М. Савлук, І. Сало, Дж. Стигліц, Дж. Тобін, А. Пересада, Дж. Робінсон, І. Фішер, Н. Шелудько та ін.

В той же час, не дивлячись на отримані результати, накопичений досвід, та підвищення актуальності досліджуваної проблеми в умовах світової фінансової кризи, невирішеними остаточно залишаються ряд теоретичних і прикладних проблем, пов'язаних з формалізацією сутності інвестиційного потенціалу банківської системи (ІПБС), визначенням його функцій та місця в забезпеченні суспільного відтворення, принципів формування та використання, методів та інструментів його підвищення, здійсненні структурно-факторного аналізу, розробкою механізму його оцінки. Логічна незавершеність теоретико-методологічного обґрунтування проблеми формування цілісного уявлення про ІПБС, недосконалість практичних механізмів реалізації організаційно-правових та інформаційно-аналітичних засад управління ним обумовили актуальність дослідження, його мету, завдання та зміст.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана у контексті Основних наукових напрямів та найважливіших проблем фундаментальних досліджень у галузі природничих, технічних та гуманітарних наук на 2009-2013 роки (Постанова Президії НАН України від 25.02.2009 № 55), а саме у відповідності до таких пріоритетних комплексних міждисциплінарних досліджень: п. 4.1.3 – Фінанси, грошовий обіг і кредит; 4.1.11 – Інноваційна та інвестиційна політика; 4.1.14 – Економіко-правові аспекти суспільного розвитку; Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року (Постанова Кабінету Міністрів України від 25.07.2006 № 1001).

Наукові результати та висновки дисертаційного дослідження були використані у науково-дослідних роботах Державного вищого навчального закладу “Українська академія банківської справи Національного банку України”. Зокрема, під час роботи над темою “Сучасні технології фінансово-банківської діяльності в Україні” (номер держ. реєстрації 0102U006965) автором розроблено підходи до оптимізації параметрів функціонування банківської системи України в контексті збільшення її інвестиційного потенціалу; темою “Розвиток механізму функціонування банківської системи України під впливом іноземного капіталу” (номер держ. реєстрації 0107U012112) – здійснено структурно-факторний аналіз формування та використання ІПБС; темою “Реформування фінансової системи України в умовах євроінтеграційних процесів” (номер держ. реєстрації 0109U006782) – формалізовано банкоцентричність фінансового ринку України; темою “Стан та перспективи розвитку банківської системи України” (номер держ. реєстрації 0190U044204) – обґрунтовано наявність в Україні та Німеччині спільних тенденцій щодо ролі ІПБС в забезпеченні розширеного відтворення ВВП.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є розробка теоретико-методологічних засад формування та використання інвестиційного потенціалу банківської системи, методичних і практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності виконання банківською системою України функцій трансформації заощаджень в інвестиції.

Поставлена мета зумовила необхідність вирішення наступних завдань:

- дослідити генезис теорії та практики управління потенціалом складних виробничих і адміністративних систем, розвинути науково-методичні підходи до розуміння сутності інвестиційного потенціалу як економічної категорії;
- розробити теоретико-методологічні засади формування комплексного підходу до управління ІПБС, визначити його функціональне призначення, принципи організації, місце і роль в забезпеченні розширеного відтворення ВВП, формалізувати його структуру та оціночні рівні; визначити закономірності, тенденції і особливості розвитку ІПБС України;
- дослідити взаємозв'язок ризику втрати стійкості, рівня конкуренції та трансакційних витрат в банківській системі, обґрунтувати умови досягнення нею рівноважного стану в контексті підвищення ефективності виконання нею функції трансформації заощаджень в інвестиції;
- виокремити та формалізувати найбільш релевантні екзогенні та ендегенні фактори впливу на формування та використання ІПБС України;
- розробити механізм врахування циклічності розвитку економіки при оцінці залежності ВВП від характеристик фінансового ринку; удосконалити методичні підходи до обґрунтування взаємозв'язку характеристик функціонування банківської системи, фондового ринку та ВВП;
- обґрунтувати банкоцентричність фінансового ринку України, підтвердити гіпотезу про наявність в Україні та Німеччині спільних тенденцій щодо впливу ІПБС на відтворювальні процеси.

Об'єктом дослідження є економічні відносини, що виникають з приводу виконання банківською системою функції трансформації заощаджень в інвестиції та використання акумульованих інвестиційних ресурсів в процесі розширеного відтворення ВВП.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні засади формування та використання інвестиційного потенціалу банківської системи та удосконалення механізмів функціонування банківської системи України в контексті збільшення її інвестиційного потенціалу.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертаційного дослідження складають фундаментальні положення економічної теорії, інвестування та банківської справи, сучасні концепції банківського інвестиційного менеджменту. В роботі використано такі методи дослідження, як: методи логічного узагальнення та наукової абстракції (при уточненні категоріального апарату та розробці методологічної бази дослідження ІПБС); кореляційний, регресійний і порівняльний аналізи (при дослідженні впливу ІПБС на відтворювальні процеси в Україні та інших країнах, при формалізації банкоцентричності фінансового ринку України); системно-структурний аналіз (при визначенні структурних зрушень в ІПБС України); факторний, кластерний та дискримінантний аналізи (при формалізації ендегенних та екзогенних факторів впливу на формування та використання ІПБС України); методи експертних оцінок, індексний, групувань,

експертних оцінок, індексний, групувань, графічного й економіко-математичного моделювання (при оптимізації параметрів функціонування банківської системи України в частині підвищення ефективності використання її інвестиційного потенціалу).

Інформаційно-фактологічною базою дослідження є: офіційні дані Державного комітету статистики України, Національного банку України, Асоціації українських банків, Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України, Фонду гарантування вкладів фізичних осіб; звітно-аналітична інформація міжнародних організацій, зокрема Світового банку, Дойчбундесбанку, Федерального агентства Німеччини по нагляду за фінансовим ринком, агенції Standard & Poor's тощо; статистичні звіти органів державного і регіонального управління; наукові публікації вітчизняних та закордонних дослідників.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у вирішенні наукової проблеми щодо створення теоретико-методологічного та методичного підґрунтя формування та використання інвестиційного потенціалу банківської системи, удосконалення механізму її функціонування в контексті підвищення ефективності виконання трансформаційної функції та зростання ролі у забезпеченні розширеного відтворення ВВП.

Найбільш вагомими науковими результатами дисертаційного дослідження є такі:

вперше:

- надано сутнісну характеристику ІПБС як організованої сукупності наявних у національній банківській системі інвестиційних ресурсів, її можливостей щодо мобілізації на визначеному часовому проміжку внутрішніх та зовнішніх інвестиційних ресурсів для реалізації стратегічних і тактичних цілей стимулювання економічного зростання, а також готовності економічної системи країни до сприйняття інвестицій, адекватного реагування на них;
- структуровано ІПБС залежно від рівня впливу на кінцеву результативність трансформації заощаджень в інвестиції через банківську систему, з позиції інституціонального та функціонального підходів; обґрунтовано концептуальні напрямки формування ресурсної, матеріально-технічної, інформаційної, інтелектуальної, кадрової, нормативно-правової, організаційно-управлінської підсистем, а також підсистем трансформації екзогенного впливу та економічних інтересів;
- виділено та теоретично обґрунтовано функції ІПБС (захисна, відтворювальна, структурно-утворювальна, забезпечувальна, регуляторна, акумуляційна, трансформаційна, перерозподільна) в забезпеченні впливу на темпи та напрямки соціально-економічного розвитку, аналіз взаємозв'язку та взаємної обумовленості яких дозволив формалізувати фактори, що визначають провідне місце ІПБС в забезпеченні розширеного відтворення ВВП України;

- розроблено концептуальні засади дворівневої оцінки ІПБС; виділено та досліджено об'єктивність динамічного характеру граничних меж ІПБС (верхня межа визначається інвестиційною ємністю економічної системи, а нижня – ресурсною складовою ІПБС); розроблено науково-методичні положення виокремлення, структуризації та оцінки фактичного та перспективного рівнів ІПБС, що дозволило формалізувати необхідні та достатні умови їх досягнення;
- встановлено необхідні та достатні умови формування та ефективного використання ІПБС на основі формалізації умов досягнення банківською системою рівноважного стану, розвитку теоретичних основ узгодження співвідношення між необхідністю формування конкурентних відносин в банківській системі, ризиком втрати її стійкості та підвищення рівня трансакційних витрат;

удосконалено:

- науково-методичний підхід до врахування передбачуваних циклічних коливань різної довжини у розвитку економіки при формалізації моделі структури фінансового ринку на основі застосування рядів Фур'є, що дозволило побудувати систему достовірних економетричних моделей для прогнозування щорічного темпу приросту реального ВВП на душу населення та номінального ВВП, які, на відміну від існуючих, враховують чинники розвитку фінансового ринку: відношення капіталізації ринку цінних паперів до обсягів кредитів, наданих фірмам комерційними банками; частки сумарних активів центрального банку, комерційних банків та небанківських фінансових інститутів у ВВП; частки інвестицій у основний капітал у ВВП. На основі багатофакторних регресійних залежностей емпірично обґрунтовано та підтверджено гіпотезу про банкоцентричність вітчизняного фінансового ринку, доведено провідну роль саме ІПБС, а не інвестиційного потенціалу ринку цінних паперів, в забезпеченні економічного зростання;
- науково-методичні положення оцінки ризику втрати стійкості банківської системи України в контексті підвищення ефективності використання її інвестиційного потенціалу на базі розрахунку інтегрального показника, який, на відміну від існуючих підходів, зорієнтований на нормалізацію загальних макроекономічних індикаторів стійкості банківської системи, індикаторів ефективності її функціонування та індикаторів її адаптивності до зміни зовнішніх та внутрішніх дестабілізуючих чинників;
- теоретико-методологічний підхід до формалізації параметрів та аналізу структури конкурентного середовища в банківській системі шляхом розробки механізму врахування конкуренції не тільки на кредитному, а й на депозитному ринках, що дозволило обґрунтувати умови досягнення оптимального (з точки зору впливу на економічне зростання та ефективність трансформації заощаджень в інвестиції) рівня конкуренції в банківській системі;
- методичні підходи до врахування часових лагів між екстремумами у виникненні коливальних тенденцій при моделюванні взаємозв'язку основних

основних характеристик функціонування банківської системи, фондового ринку та ВВП. Це дозволило підтвердити гіпотезу про наявність однотипного взаємозв'язку між окремими сегментами фінансового ринку і макроекономічними індикаторами економічного розвитку, а також спільних тенденцій щодо впливу ІПБС на відтворювальні процеси в економічних системах України та Німеччини;

- концептуальні положення управління складними соціально-економічними системами, що дозволило на основі критичного дослідження та системного узагальнення об'єктивних передумов формування, напрямків розвитку, спільних положень та розбіжностей існуючих теорій управління потенціалом сформулювати принципи управління ІПБС (оптимальність, доступність, динамічність, цілеспрямованість, спільність та єдність цільової функції ІПБС й кожного його елемента, спільність критеріїв ефективності функціонування й розвитку ІПБС в цілому та його окремих елементів, складність, взаємозамінність та альтернативність елементів, якісний і кількісний взаємозв'язок та взаємодія елементів, здатність до розвитку, гнучкість);

набули подальшого розвитку:

- теоретичне обґрунтування впливу на ефективність використання ресурсів банківської системи в інвестиційних процесах: структури валових заощаджень в економіці, рівнів монетизації економіки, розвитку товарно-грошових відносин в країні, довіри власників інвестиційних ресурсів, напрямків державної політики підтримки фінансового розвитку; тенденцій розвитку ринку праці, що дозволило на основі кластерного та дискримінантного аналізу довести, що екзогенні фактори впливу на формування та використання ІПБС України мають відносно однорідну структуру, але найбільш релевантними з них є ВВП, доходи населення і суб'єктів господарювання, обсяг реалізованої продукції промисловості; формалізувати кількісні характеристики кластерів та окремих факторів в їх межах, оцінити характер та силу їх впливу;
- кількісні та якісні методи оцінки впливу таких організаційно-управлінських, правових та економічних складових розвитку банківської системи на ефективність використання кредитних ресурсів в інвестиційних процесах, як: напрямки її реструктуризації, грошово-кредитна політика НБУ, рівні капіталізації банків, конкуренції та консолідації капіталу в банківській системі, експансія іноземного капіталу, рівні ризиків, пов'язаних з корпоративним управлінням в банках та капіталізацією банків через ІРО, обсяги депозитної бази. Це дало можливість довести неоднорідність структури ендогенних факторів впливу на формування та використання ІПБС та обґрунтувати найбільшу релевантність чинників капіталізації банківської системи;
- системне обґрунтування триалістичної природи інвестиційного потенціалу, що дозволило сформулювати комплексний критерій його ідентифікації шляхом поєднання ресурсного та імовірнісного підходів, а також врахування ємнісного

розуміння інвестиційної можливості. Такий підхід, на відміну від існуючих, враховує: 1) певний обсяг накопичених суб'єктом господарювання власних та залучених ресурсів; 2) його функціонально-організаційну готовність до ефективного вкладення накопичених та мобілізованих інвестиційних ресурсів; 3) гнучкість та адаптивність економічної системи, її здатність сприйняти ці ресурси, адекватно відреагувати на їх появу, виступити каталізатором ефективного використання потенційних можливостей суб'єкта господарювання;

- класифікація науково-методичних підходів до розуміння сутності економічної категорії “інвестиційний потенціал” шляхом виокремлення ресурсного, ринкового, імовірного, структурного, результатного та ємнісного підходів.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що основні наукові положення дисертаційного дослідження доведено до рівня методичних розробок і практичних рекомендацій, що у комплексі формують підґрунтя для розширення механізмів реалізації банківською системою трансформаційної функції. Запропоновані в роботі методологічні узагальнення та методичні рекомендації призначені для використання в практиці оцінки та прогнозування рівня ІПБС, для побудови цілісної системи його формування та використання, у процесі розробки державних програмних документів, що визначатимуть стратегію розвитку банківської системи України. Це дозволить підвищити дієвість засобів державного регулювання при управлінні кредитно-інвестиційними потоками капіталу в умовах трансформаційної економіки.

Висновки та рекомендації автора відносно оцінки поточних рівнів стійкості, конкуренції та трансакційних витрат у банківській системі України, визначення оптимальних параметрів її функціонування в контексті підвищення ефективності інвестиційного потенціалу впроваджено в діяльність Національного банку України (довідка від 27.01.2010 № 48-102/133-1266). Пропозиції автора щодо оцінки впливу державної політики, щодо підтримки фінансового розвитку на можливості ефективного використання ІПБС на регіональному рівні впроваджено в діяльність головного управління економіки Сумської обласної державної адміністрації при розробці та реалізації Стратегії соціально-економічного розвитку Сумської області на період до 2015 р. (розділ IV “Мета та стратегічні завдання регіональної політики та соціально-економічного розвитку області на період до 2015 р.”, підрозділ 2 “Формування сприятливого інвестиційного середовища та інноваційна політика”, довідка від 14.01.2010 № 0119/118); щодо впливу окремих заходів НБУ на стійкість банківської системи в контексті використання її ресурсної бази в процесах інвестиційного оновлення економіки України – в діяльність Управління Національного банку України в Сумській області (довідка від 04.09.2009 № 40-112/1731); щодо формалізації специфічних особливостей взаємодії банківської системи та ринку цінних паперів, доцільності обрання стратегічного курсу на їх конкуренцію або комплементарність – в діяльність Сумського територіального управління Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку (довідка від 11.09.2009 № 78/341); щодо залежності структури валових заощаджень в економіці України та інвестиційних можливо-

економіці України та інвестиційних можливостей банків, оцінки впливу депозитів на формування ресурсної складової інвестиційного потенціалу банківської системи – в діяльність ВАТ АБ “Столичний” (довідка від 03.11.2009 № 01-07/830); щодо зв’язку між довірою власників інвестиційних ресурсів та стійкістю окремих банків і банківської системи в цілому – в діяльність Сумської ОД ТОВ “Райфафайзен Банк Аваль” (довідка від 25.11.2009 № 15-12/3927).

Матеріали дисертаційного дослідження використовуються у навчальному процесі ДВНЗ “Українська академія банківської справи Національного банку України” при викладанні дисциплін “Банківська справа”, “Інвестування”, “Фінансовий ринок” (акт від 17.09.2009).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійним завершеним науковим дослідженням. Наукові положення, розробки, результати, висновки і рекомендації, що виносяться на захист, одержані автором самостійно. Особистий внесок у працях, опублікованих у співавторстві, вказано у списку публікацій.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні та методологічні положення дисертаційної роботи доповідалися, обговорювалися й одержали позитивну оцінку на 25 наукових і науково-практичних конференціях, в тому числі: XII Всеукраїнській науково-практичній конференції “Проблеми та перспективи становлення фінансової системи України” (м. Севастополь, 2009 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції “Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України” (м. Суми, 2007-2009 рр.); Міжнародній науково-практичній конференції “Міжнародна банківська конкуренція: теорія і практика” (м. Суми, 2008-2009 рр.); VII Всеукраїнській науково-практичній конференції “Міжнародне науково-технічне співробітництво: матеріали” (м. Київ, 2009 р.); Міжнародній науково-практичній конференції “Конкурентоспроможність та інновації: проблеми науки і практики” (м. Харків, 2008 р.); I Міжнародній науково-практичній конференції “Розвиток банківської системи України як основа реалізації стратегії економічного зростання” (м. Тернопіль, 2008 р.); I Міжнародній науково-практичній конференції “Проблеми формування нової економіки XXI століття” (м. Дніпропетровськ, 2008 р.); III Міжнародній науково-практичній конференції “Розвиток України в XXI столітті: економічні, соціальні, екологічні, гуманітарні та правові проблеми” (м. Тернопіль 2008 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції “Розвиток фінансової системи України в умовах ринкових трансформацій” (м. Вінниця, 2006 р.) та ін.

Публікації. Основні наукові положення, висновки і результати дослідження опубліковано в 67 наукових працях загальним обсягом 55,75 друк. арк., з яких особисто автору належать 44,4 друк. арк., у тому числі 1 одноосібна монографія, 10 колективних монографій, 30 статей у наукових спеціалізованих виданнях, 25 публікацій у збірниках матеріалів конференцій, 1 навчальний посібник (у співавторстві).

Структура і зміст роботи. Дисертація складається із вступу, шести розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

Повний обсяг дисертації – 462 сторінки, у т.ч. на 180 сторінках розміщено 64 таблиці, 49 рисунків, 10 додатків і список літератури з 482 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У першому розділі “**Структурно-декомпозиційний аналіз категоріально-понятійного апарату дослідження**” за результатом структурної декомпозиції економічних категорій “потенціал”, “економічний потенціал”, “інвестиційний потенціал” на основі використання дедуктивного методу обґрунтовано соціально-економічну природу ІПБС.

Систематизація наукових поглядів вітчизняних та закордонних дослідників довела, що потенціал взагалі та економічний потенціал зокрема є основними категоріями економічної науки, але дослідники по-різному визначають їх сутність, різновиди, межі доцільності використання під час обґрунтування причинно-наслідкових зв’язків між економічними, соціальними та природними системами на різних рівнях узагальнення.

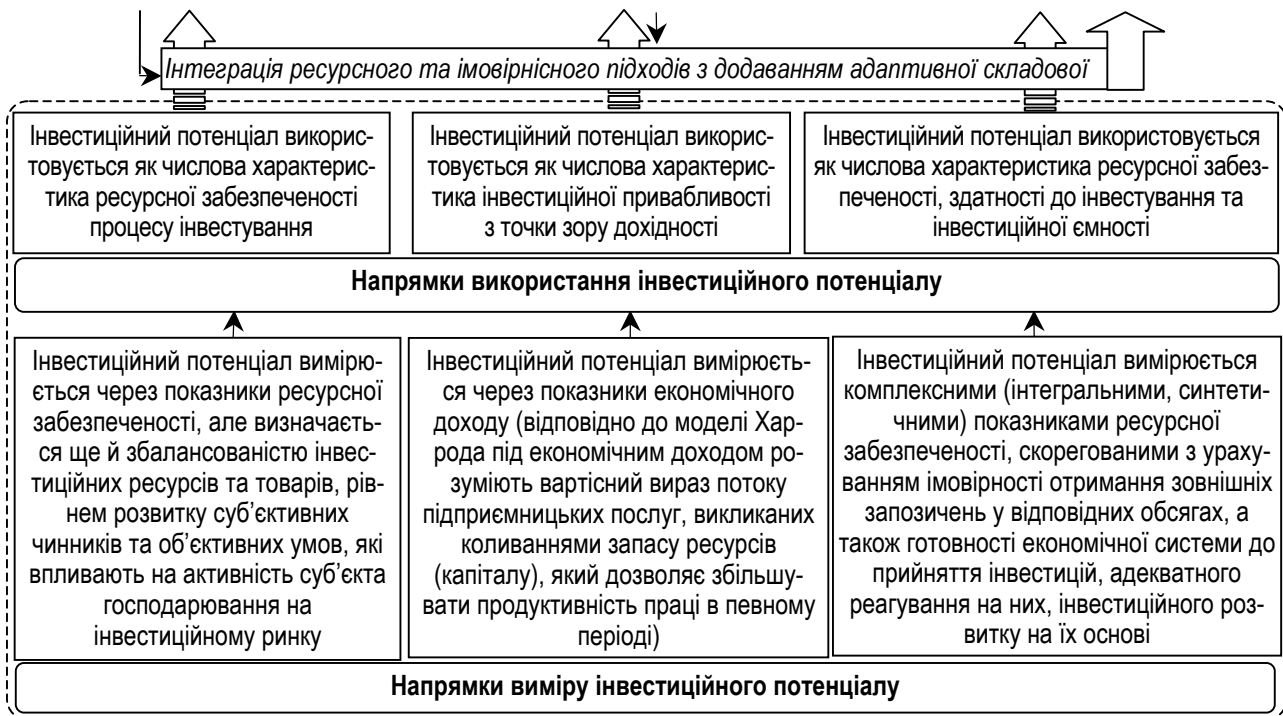
Відсутність в економічній літературі ґрунтовних досліджень щодо систематизації науково-методичних підходів до визначення, оцінки та використання інвестиційного потенціалу виробничих і адміністративних систем, вносить неузгодженість у теоретичні дослідження, обмежує наукові розробки в напрямку встановлення місця даної економічної категорії в загальній системі понять інвестиційної проблематики, обумовлює невизначеність щодо застосування відповідних методів і прийомів наукових досліджень тощо.

Критичний аналіз та узагальнення теоретичних напрацювань сучасної теорії управління інвестиційним потенціалом складних соціально-економічних систем дозволив автору виокремити такі науково-методичні підходи до розуміння сутності цієї категорії: *ресурсний* (як сукупність ресурсів, наявних потужностей суб’єкта дослідження; оцінюється на основі визначення вартості доступних ресурсів, а рівень використання визначається відношенням отриманого результату до обсягу задіяних ресурсів); *ринковий* (інвестиційний потенціал ототожнюється з потенційним попитом на ресурси на фінансовому ринку); *імовірнісний* (як імовірнісна можливість накопичення суб’єктом дослідження відповідного обсягу ресурсів для подальшого інвестування); *структурний* (як структурний елемент потенціалів вищого порядку, зокрема – економічного); *результатний* (як здатність до досягнення певної віддачі від вкладень незалежно від їх виду; оцінюється як максимальний результат, який можна отримати при наявній кількості, якості та структурі інвестиційних ресурсів); *ємнісний* (як інвестиційна ємність, гранична величина інвестицій, тобто здатність суб’єкта дослідження “поглинати капітал”). Така класифікація наукових напрямків дослідження інвестиційного потенціалу суб’єктів господарювання формує підґрунтя для переосмислення економічної сутності і методів більш ґрунтового аналізу взаємозв’язку та взаємообумовленості наукових концепцій та шкіл.

Автором обґрунтовано, що жоден з виокремлених підходів не є вичерпним, оскільки визначає лише окремі сторони досліджуваної категорії та не відповідає вимогам системності. Доведено, що при формуванні концептуальних засад управління інвестиційним потенціалом складних соціально-економічних систем слід враховувати не тільки ресурсні можливості суб'єкта господарювання, а й його функціонально-організаційну готовність до ефективного вкладення накопичених та мобілізованих інвестиційних ресурсів, а також адаптивну складову – гнучкість економічної системи, її здатність сприйняти ці ресурси, адекватно відреагувати на їх появу, виступити каталізатором ефективного використання потенційних можливостей суб'єкта господарювання. Таким чином, категоріальна сутність інвестиційного потенціалу, на думку автора, має триалістичну природу, що обумовлює необхідність формування комплексного критерію його ідентифікації шляхом поєднання ресурсного та імовірнісного підходів, а також врахування ємнісного розуміння інвестиційної можливості (рис. 1).

Категорія “інвестиційний потенціал” широко використовується при дослідженні макроекономічних, галузевих, регіональних проблем формування системних умов для досягнення суб'єктом господарювання динамічного зростання його здатності ефективно використовувати наявні можливості та адаптуватися до сучасних умов розвитку соціально-економічних відносин. В той же час по відношенню до банківської системи цей термін практично не знайшов застосування.

Рис. 1. Концептуальні напрямки формування комплексного підходу до розуміння сутності інвестиційного потенціалу

На підставі системного аналізу об'єктивних закономірностей фінансово-кредитного забезпечення процесу відтворення суспільного багатства, циклічності, взаємної залежності та обумовленості фаз руху інвестиційних потоків капіталу, ІПБС запропоновано розуміти як організовану сукупність наявних у національній банківській системі інвестиційних ресурсів, її можливостей щодо мобілізації на визначеному часовому проміжку внутрішніх та зовнішніх інвестиційних ресурсів для реалізації стратегічних і тактичних цілей стимулювання економічного зростання, а також готовності економічної системи країни до сприйняття інвестицій, адекватного реагування на них. При узагальненні принципів та конкретизації задач управління ІПБС слід враховувати: 1) лише ті можливості банківської системи до інвестування, які на момент оцінки є реальними, конкретними, фіксованими та сформованими; 2) ресурси, які є в наявності в межах банківської системи на дату оцінки, а також ті, що у визначений термін можуть бути залучені або трансформовані з інших джерел, але характеризуються діючими, конкретними, вивченими можливостями в найближчий час бути використаними в суспільних перерозподільних процесах; 3) ресурси, які банківська система може одержати з урахуванням досягнутого нею рівня розвитку й економічної доцільності залучення в суспільні відтворювальні процеси.

Запропоноване розуміння категоріальної сутності ІПБС формує методологічне підґрунтя для визначення необхідних та достатніх умов оптимальної взаємодії його структурних елементів, встановлення емпіричних залежностей

залежностей ефективної трансформації заощаджень в інвестиції від оптимального поєднання окремих видів економічних ресурсів.

У другому розділі “**Методологічні основи формування та використання інвестиційного потенціалу банківської системи**” поставлено та вирішено ряд загальнотеоретичних питань побудови комплексної системи управління ПБС, його ідентифікації за класифікацією систем, визначення його функціонального призначення, принципів організації, формалізації структури та оціночних рівнів, визначення закономірностей, тенденцій і особливостей розвитку ПБС України.

Дослідження ПБС з точки зору класифікації систем дозволило ідентифікувати його як змішану, матеріально-абстрактну, динамічну, відкриту, складну, імовірнісну, перманентну, адаптивну систему та таку, що самоорганізується, саморегулюється та саморозвивається. При формуванні, оцінці та використанні ПБС запропоновано враховувати його загальносистемні властивості, а також цілий ряд специфічних особливостей, зокрема: цілісність, неаддитивність, неоднорідність, взаємозалежність, агрегованість, структурність, ієрархічність, багатofункціональність, цілеспрямованість, закономірність, множинність, безперервність функціонування, прагнення стану рівноваги, альтернативність шляхів функціонування та розвитку, пріоритет інтересів системи глобального рівня.

Триалістична природа ПБС, на думку автора, виявляється також і у формуванні загальних принципів формалізації його суб’єктної та предметно-цільової структури, а також конкретизації задач його поелементної оцінки (рис. 2).

З позиції забезпечення ієрархічно субординованого управління економічним розвитком національної економіки та забезпечення загального динамічного, пропорційного зростання співвідношення позичкового та промислового капіталів в економічній системі, в роботі обґрунтовано зміст наступних функцій ПБС: захисної, відтворювальної, структурно-утворювальної, забезпечувальної, регуляторної, акумуляційної, трансформаційної, перерозподільної.

Рис. 2. Напрямки структуризації ІПБС

Автором доведено, що однією із найважливіших складових системного управління ІПБС як багаторівневого та поетапного процесу є забезпечення узгодженості його інституційних та функціональних підсистем, тобто координація за ресурсами, часом та напрямками управлінських дій щодо кожного структурного елемента для досягнення більш значних результатів порівняно з некоординованим управлінням.

В роботі сформовано систему принципів формування та ефективного використання інвестиційного потенціалу банківської системи: оптимальність, доступність, динамічність, цілеспрямованість, спільність та єдність цільової функції ІПБС й кожного його елемента, спільність критеріїв ефективності функціонування й розвитку ІПБС в цілому та його окремих елементів, складність, взаємозамінність та альтернативність елементів, якісний і кількісний взаємозв'язок та взаємодія елементів, здатність до розвитку, гнучкість. Запропонована система принципів побудована виходячи з розуміння триалістичної природи ІПБС (ресурсно-імовірнісно-ємнісної спрямованості), з урахуванням трансформаційно-відтворювальної функції ІПБС в забезпеченні соціально-економічного розвитку та необхідності управління суспільними відносинами, що виникають з приводу володіння, розпорядження і використання банками інвестиційних ресурсів.

Пропозиції щодо виокремлення оціночних рівнів ІПБС демонструє рис. 3.

Рис. 3. Оціночні рівні ІПБС

В роботі проведено аналіз структури та ефективності формування/використання ІПБС України за наступними напрямками:

- джерела формування (аналіз структурних зрушень в ІПБС на основі рівняння рівноваги дворівневої банківської системи у динаміці Д. Даймонда дозволив дійти висновку, що існуюча структура ІПБС України є неефективною, оскільки частка готівки у ВВП є завищеною, рівень стабільних джерел кредитування – низьким, темпи зростання обсягів активів перевищують темпи зростання обсягів залучених на внутрішньому ринку ресурсів. Відносно стабільна частка приросту джерел формування ІПБС України забезпечувалась збільшенням капіталу комерційних банків, роль домогосподарств зросла, що вказує на зміцнення ринкових механізмів трансформації заощаджень в інвестиції, а роль суб'єктів господарювання, навпаки, знизилася);
- галузева структура (відбулася зміна кредитних пріоритетів банків у напрямку посилення кредитування кінцевого споживчого попиту (через сферу торгівлі) та інвестицій у житло; вітчизняна банківська система сьогодні поки що не здатна до повномасштабного інвестиційного забезпечення високотехнологічних секторів промисловості);

- спектр інструментів банківського інвестування (він залишається доволі традиційним, істотних якісних зрушень у ньому не виявлено);
- оцінка якості ПБС України здійснена шляхом порівняння обсягів кредитування з обсягами стабільних джерел кредитних ресурсів, а також на основі аналізу успішності функціонування трансформаційного механізму в економіці. Аналіз показав, що фактичне співвідношення між безготівковою грошовою масою та резервами (фактичний депозитний мультиплікатор) є меншим, ніж простий депозитний мультиплікатор, що свідчить про наявність в банківській системі додаткових резервів для підвищення її ролі у відтворювальних процесах та перетворення на потужний стимул економічного зростання);
- оцінка перспективного рівня ПБС України виконана на основі повної моделі пропозиції грошей Ф. Мишкіна. В результаті аналізу доведено, що зниження перспективного рівня ПБС України переважно є результатом впливу наступних факторів: надмірного обсягу готівки в обігу, зниження норми резервування (особливо в частині довгострокових депозитів), невпевненості клієнтів банків у стабільності їх ресурсної бази, високих кредитних ризиків.

В роботі обґрунтовано, що сьогодні в Україні проблема полягає не тільки в невідповідності наявного обсягу ПБС вимогам сучасних інвестиційних відносин в економіці, а й у структурно-компонентній невідповідності якісних характеристик окремих його елементів потребам суспільного та індивідуального відтворення ВВП в контексті забезпечення необхідних та достатніх передумов для економічного зростання. Це призводить до прийняття окремих еkleктичних регуляторних рішень, які не відповідають умовам виконання банківською системою трансформаційної функції у відповідності до об'єктивних законів розвитку продуктивних сил і соціально-економічних відносин в суспільстві.

У третьому розділі **“Місце інвестиційного потенціалу банківської системи в забезпеченні розширеного відтворення ВВП”** досліджено еволюцію теорій та моделей оцінки соціально-економічного навантаження банківських інвестицій, формалізовано роль та місце ПБС в механізмі розширеного відтворення, на основі багатофакторного регресійного аналізу обґрунтовано наявність спільних тенденцій щодо впливу ПБС на відтворювальні процеси в Україні та Німеччині.

В роботі систематизовано основні наукові дослідження щодо визначення ролі банківських інвестицій у фінансово-кредитному забезпеченні суспільного відтворення в межах: меркантилізму, класичної школи політекономії (капіталістичної теорії, теорії “економіки нової хвилі”, критичних теорій інвестування, альтернативних теорій інвестування, марксистської інвестиційної доктрини); неокласичної школи політекономії (теорії граничної схильності до заощаджень, Кембриджської школи економістів, теорії стабілізації економіки, теорії державного регулювання інвестиційних процесів, теорії монополії та конкуренції в ін-

конкуренції в інвестиційній діяльності, теорії фінансової лібералізації); інституціоналізму та неоінституціоналізму, кейнсіанства, неокейнсіанства, посткейнсіанства, фінансового кейнсіанства, лібералізму (Чикагської та Гарвардської шкіл), теорії еволюційної економіки, інституційно-еволюційної концепції взаємодії фінансового та реального секторів економіки, теорії асиметричності інформації, а також робіт вітчизняних дослідників минулого. Також критично досліджено еволюцію моделей, які визначають специфіку функціонування банків одночасно як інститутів фінансового ринку та як суб'єктів відтворювальних процесів. Проведений аналіз дозволив дійти висновку, що зведення ролі банків в механізмі регулювання руху товарно-грошових потоків до чистого посередництва є необґрунтованим.

Аналіз об'єктивних закономірностей процесу відтворення ВВП дозволив формалізувати функції ІПБС на кожній його стадії: виробництва, розподілу, обміну та споживання. Доведено, що вплив ІПБС на економічне зростання є двонаправленим: з одного боку – його збільшення стимулює процеси розширеного відтворення ВВП (окрім мобілізації вільних грошових коштів, наявних в економіці, та формування попиту на інвестиційні ресурси, банки формують ефективні стимули до їх накопичення, що дозволяє підтримувати необхідний рівень ІПБС в майбутньому), а з іншого боку – ІПБС визначається рівнем акумуляції коштів, від яких залежить ефективність процесу нагромадження капіталу у механізмі суспільного відтворення, тобто рівнем заощаджень.

З урахуванням системних взаємозв'язків між всіма ланками відтворювального процесу та авторського розуміння триалістичної природи ІПБС в системі взаємопов'язаних та взаємообумовлених елементів “ресурси – можливості – ємність”, в роботі доведено, що формування та ефективне використання ІПБС слід вважати одним із важливих факторів впливу на динаміку зростання ВВП, інвестиційної привабливості країни, її конкурентоспроможності на світовому ринку, що визначає напрями та результативність національної фінансової стратегії, реалізацію довгострокових інвестиційних пріоритетів країни.

Автором обґрунтовано, що провідне місце ІПБС в забезпеченні поступальної динаміки економічного відтворення обумовлено тим, що його розмір, напрями формування та використання впливають на: забезпеченість економіки інвестиційними ресурсами; обсяги трансформації заощаджень в інвестиції; темпи ділової активності в суспільстві та вичерпання потенціалу доходності тих або інших сфер інвестування капіталу через регулювання рівня трансакційних витрат, вартості та доступу до кредитних ресурсів; формування імпульсів зміни норми відсотка монетарного характеру; кінцеві характеристики частини заощаджень, що формує пропозицію інвестиційних ресурсів; співвідношення фондового та кредитного сегментів фінансового ринку, рівень конкуренції на ньому, обсяги цільової участі держави у фінансуванні окремих напрямків господарської діяльності; формування необхідних та достатніх умов для руху

для руху капіталу; загальні тенденції перерозподілу суспільного доходу, перерозподіл інвестиційних ресурсів між галузями національного господарства; нагромадження інвестицій; формування реального попиту на інвестиційні ресурси в економіці; збалансованість фінансових ресурсів на всіх стадіях кругообігу інвестиційного капіталу; розмір середньої норми прибутку в економіці через регулювання співвідношення позичкового та промислового капіталів; диференціацію доступу економічних суб'єктів до факторів суспільного виробництва; формування структури капіталу як з погляду грошово-кредитної політики держави, так і з точки зору форм організації фінансових відносин; оптимізацію характеристик пропозиції інвестиційних ресурсів відповідно до динаміки попиту на них; часовий горизонт акумуляції та мобілізації інвестиційних ресурсів; рівень ліквідності активів реального сектора економіки; стимулювання внутрішньогалузевої (в межах фінансового ринку та банківської системи зокрема) конкуренції за отримання та розміщення інвестиційних ресурсів тощо.

З метою підтвердження гіпотези про банкоцентричність вітчизняного фінансового ринку проведено порівняльний аналіз окремих індикаторів фінансового розвитку України та Німеччини як країни, фінансовий ринок якої вважається класичним прикладом граничного прояву банкоцентричної моделі.

При здійсненні такого дослідження виникає цілий ряд проблем, зокрема: недостатність статистичної інформації для побудови адекватного рівняння парної лінійної регресії з тим лагом, який найбільш чітко описує взаємозв'язок між досліджуваними показниками; дотримання вимоги відносно співвідношення кількості факторних ознак для побудови моделі та числа статистичних спостережень, які необхідні для її побудови. Для вирішення цих проблем виявлено оптимальну кількість релевантних та статистично значущих параметрів та проведено відсів нерелевантних факторів. Як критерій відбору обрано значення коефіцієнта кореляції, причому в кожному конкретному випадку враховувалася або кореляція між результативною ознакою і однією з факторних ознак, або кореляція між окремими факторними ознаками.

Виходячи з того, що параметри розвитку банківської системи, фондового ринку та економіки в цілому Німеччини та України в поточний момент часу є неспівставними, автором формалізовано проміжки часу (лаги), які виникають між екстремумами у виникненні коливальних тенденцій по кожному показнику. Так, між всіма досліджуваними індикаторами економічного розвитку Німеччини та України існує сильний зв'язок, оскільки коефіцієнти кореляції за ними перевищують значення в 0,7 одиниць, яке є гранично припустимим для даного характеру зв'язку. Найменшу силу залежності (-0,76224), і, до того ж, обернену, має показник капіталізації фондового ринку.

Проведений кореляційний та регресійний аналіз використано з метою моделювання взаємозв'язків основних характеристик функціонування фінансової системи, фондового ринку та ВВП Німеччини і України. За кожним досліджуваним показником визначено вид, особливості та коливальні тенденції

за 2000-2008 рр. в Німеччині та Україні. З метою врахування часових лагів при дослідженні динаміки зміни кожного з показників зсунено часовий ряд цих даних для України відносно часового ряду цих даних для Німеччини ковзним методом на один рік у порівнянні до попереднього періоду. Досліджено щільність і напрямки взаємозв'язку між відповідними показниками Німеччини і України з різними часовими лагами. Проведено покроковий аналіз виявлених взаємозалежностей в напрямку посилення їх щільності та визначено ідентифікатор найбільшого співпадіння тенденцій зміни досліджуваного показника в обох країнах. Шляхом побудови парної лінійної регресії визначено наступні аналітичні залежності та підтверджено високий рівень їх статистичної значущості:

$$C^U(t) = -6299,96 + 0,0026 \times C^G(t); \quad (1)$$

$$A_{cb}^U(t+1) = -241,73 + 0,00142 \times A_{cb}^G(t); \quad (2)$$

$$A_b^U(t+1) = -4847,4 + 0,00079 \times A_b^G(t); \quad (3)$$

$$A_{nb}^U(t+3) = -318,97 + 0,00014 \times A_{nb}^G(t); \quad (4)$$

$$A_{fs}^U(t+1) = -6265,56 + 0,00072 \times A_{fs}^G(t); \quad (5)$$

$$C_{sm}^U(t+3) = 1323,32 - 0,00232 \times C_{sm}^G(t), \quad (6)$$

де $C^U(t)$, $C^G(t)$ – обсяг кредитів, наданих комерційними банками фірмам в Україні та Німеччині в t -му періоді; $A_{cb}^U(t+1)$, $A_{cb}^G(t)$ – сумарні активи Національного банку України в $(t+1)$ періоді та Дойчебундесбанку в t -му періоді; $A_b^U(t+1)$, $A_b^G(t)$ – сумарні активи комерційних банків України в $(t+1)$ періоді та Німеччини в t -му періоді; $A_{nb}^U(t+3)$, $A_{nb}^G(t)$ – сумарні активи небанківських фінансових установ України в $(t+3)$ періоді та Німеччини в t -му періоді; $A_{fs}^U(t+1)$, $A_{fs}^G(t)$ – сумарні активи фінансової системи України в $(t+1)$ періоді та Німеччини в t -му періоді; $C_{sm}^U(t+3)$, $C_{sm}^G(t)$ – капіталізація фондового ринку України в $(t+3)$ періоді та Німеччини в t -му періоді.

Аналіз отриманих в результаті моделювання залежностей (1)-(6) дозволяє стверджувати, що незважаючи на неспівставність показників фінансового розвитку України та Німеччини за абсолютними значеннями (переважно розбіжність складає більше 100000 разів), за динамікою зміни сумарних активів центрального банку, комерційних банків та активів фінансової системи Німеччина випереджає Україну на один рік, за динамікою зміни активів небанківських фінансових установ та капіталізації фондового ринку – на три роки, а тенденції зміни обсягів кредитів, наданих комерційними банками фірмам в обох досліджуваних країнах співпадають у часі.

Як показав аналіз, фінансова система також суттєво впливає на формування ВВП України, хоч і значно менше, ніж реальний сектор економіки. Так, зокрема, найбільш релевантними факторами впливу на формування ВВП України за рахунок розвитку фінансового сектора є: сумарні активи

центрального банку, сумарні активи комерційних банків та сумарні активи небанківських фінансових установ, оскільки коефіцієнти кореляції для них перевищують 96 %. При вилученні з моделі показників, які було визначено як нерелевантні (обсяг кредитів, виданих комерційними банками фірмам, капіталізація фондового ринку та активи фінансової системи) варіація результативного показника (ВВП України) на 99,7 % була обумовлена варіацією тих релевантних факторів, які залишилися в моделі, і лише на 0,3 % – варіацією неврахованих факторів.

Встановлена та доведена наявність спільних тенденцій щодо впливу ІПБС на відтворювальні процеси в Україні та Німеччині дає підстави для корегування науково-методичних підходів до прогнозування динаміки соціально-економічних трансформацій. Так, з метою прогнозування динаміки ВВП України запропоновано використовувати моделі, побудовані на основі даних як короткострокового (з лагом в 1 рік), так і середньострокового (з лагом в 3 роки) прогнозу:

- модель з лагом в один рік:

$$GDP^U(t) = -5124073 - 1,53889 \times A_{cb}^G(t-1) - 0,80744 \times A_b^G(t-1) + 1,20443 \times A_s^G(t-1); \quad (7)$$

- модель з лагом в три роки:

$$GDP^U(t) = -5780285 + 2,44880 \times A_{nb}^G(t-3) + 0,44031 \times C_{sm}^G(t-3), \quad (8)$$

де $GDP^U(t)$ – ВВП України в t -му періоді.

Встановлені тенденції та доведена автором наявність однотипного взаємозв'язку між ефективністю використання ІПБС та динамікою зміни макроіндикаторів економічного розвитку в Україні та Німеччині формують наукове підґрунтя для перегляду стратегії регулювання вітчизняного фінансового ринку в цілому, удосконалення комплексу мотиваційно-стимулюючих заходів НБУ щодо прискорення кругообігу капіталу, збільшення обсягів участі комерційних банків в операціях мобілізації вільних ресурсів та трансформації їх в інвестиції. Обґрунтування того, що в Україні внесок банківської системи в забезпечення системної трансформації суспільно-відтворювальних відносин є значно більш вагомим, ніж внесок фондового ринку, має стати поштовхом для диференціації інструментів державного регулювання середовища фінансового посередництва та зміни пріоритетів у формуванні принципів та методів самоорганізації фінансового ринку.

У четвертому розділі **“Факторний аналіз формування та використання інвестиційного потенціалу банківської системи України”** удосконалено методичні підходи до класифікації факторів впливу на ІПБС, з урахуванням властивостей синергізму складних систем досліджено та формалізовано найбільш релевантні екзогенні та ендогенні фактори впливу на агреговану інституційно-функціональну структуру ІПБС України та ефективність його використання для забезпечення стійкого економічного зростання.

Всі фактори впливу на формування та використання ІПБС України класифіковано з точки зору об'єкта впливу та джерел виникнення (рис. 4), на підставі обробки, систематизації та критичного аналізу статистичної інформації щодо акумулювання, нагромадження і перерозподілу кредитно-інвестиційних потоків в Україні за 2001-2008 рр. досліджено основні напрямки впливу кожного з них.

Рис. 4. Класифікація факторів впливу на ІПБС

Засобами практичної реалізації задачі виокремлення та формалізації груп найбільш релевантних екзогенних та ендогенних чинників впливу на ІПБС України обрано кластерний та дискримінантний аналізи. З метою усунення різномірності рівнів часових рядів даних, що характеризують кожний із чинників, їх приведено у співставний вигляд, тобто нормалізовано вхідні дані. Із застосуванням методу кластеризації joining (tree clustering) побудовано дерево рішень, яке дозволило отримати наочну характеристику структури факторів впливу на ІПБС України: 43 % ендогенних факторів належать до одного кластера, в той час як структура екзогенних факторів є відносно однорідною. За допомогою методу кластеризації two-way joining впорядковано ці фактори щодо їх відхилення від середнього рівня за відповідним кластером. Застосування методу кластеризації k-means дозволило згрупувати всі фактори на основі апріорно заданої кількості кластерів із статистично значущими характеристиками (табл. 1).

**Результати кластерного та дискримінантного аналізу факторів
формування та використання ІПСБ України**

Фактори	Кластер	Вагомість впливу, %	Склад кластера
Ендогенні	1	7,1	відношення банківських кредитів до ВВП; усього депозитів; кількість банків, у яких зупинено або припинено здійснення окремих банківських операцій
	2	7,1	депозити до запитання, довгострокові депозити, регулятивний капітал
	3	4,7	строкові депозити, вимоги Національного банку України за наданими кредитами
	4	7,1	прибуток банківської системи, курс національної валюти до долара США, курс національної валюти до євро
	5	7,1	кількість банків за реєстром (на кінець періоду), темп зростання обсягу наданих кредитів, темп зростання проблемних кредитів
	6	23,8	відношення активів банків до ВВП; відношення зобов'язань банків до ВВП; норматив адекватності регулятивного капіталу; процентні ставки за кредитами; співвідношення недіючих кредитів до сукупних валових кредитів; інформаційна прозорість банківської системи; частка вимог за кредитами НБУ у загальних вимогах за кредитами; частка вимог за кредитами НБУ у внутрішньому кредиті; частка вимог за кредитами, наданими органам загальнодержавного управління, у внутрішньому кредиті; інтегральний показник рівня конкуренції в банківській системі
	7	42,8	відношення капіталу банків до ВВП; рентабельність капіталу в середньому по банківській системі; темп зростання активів банківської системи; темп зростання статутного капіталу; темп зростання власного капіталу; рентабельність активів в середньому по банківській системі; темп зростання регулятивного капіталу; регулятивний капітал банківської системи до ВВП; кредитні рейтинги України за оцінками агенції Standard & Poor's; процентні ставки за депозитами; кількість банків, у яких відкликано ліцензії на здійснення усіх банківських операцій; частка проблемних кредитів в загальному обсязі; грошовий мультиплікатор (за методикою НБУ); співвідношення між безготівковою грошовою масою і резервами (фактичний мультиплікатор); витрати банків до ВВП; частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків; простий депозитний мультиплікатор; грошовий мультиплікатор (за методикою Ф. Мишкіна).
Екзогенні	1	16,0	наявний доход; експорт та імпорт товарів і послуг
	2	16,0	грошова маса; зобов'язання банків за коштами, залученими на рахунки суб'єктів господарювання та фізичних осіб; кошти на депозитних рахунках
	3	11,0	зобов'язання банків за коштами, залученими на рахунки фізичних осіб; депозити домогосподарств
	4	21,0	ВВП, активи банківської системи, доходи населення і суб'єктів господарювання, обсяг реалізованої продукції промисловості
	5	11,0	рівень монетизації економіки; гарантована сума за вкладами
	6	16,0	фактичне зростання грошової маси; рівень інфляції; середньомісячна номінальна заробітна плата
	7	11,0	рентабельність операційної діяльності промислових підприємств, частка збиткових підприємств

На основі дискримінантного аналізу автором зроблено висновок, що серед ендогенних факторів найсуттєвіший вплив (42,8 %) на формування та використання ІПСБ України здійснюють фактори кластера №7, відносно

рівнозначну і найменшу статистичну значущість (від 4,8 до 7,1 %) мають фактори кластерів № 1-5, а вплив факторів кластера № 6 становить 23,8 %. На відміну від ендогенних факторів, екзогенні мають відносно однорідну структуру.

За допомогою побудованих автором дискримінантних функцій для кожного з виділених кластерів було визначено вплив рівнів часових рядів факторів на формування певної однорідної групи чинників. В межах кожного із виділених кластерів формалізовано перелік факторів, які формують його структуру, обчислено апостеріорні імовірності впливу кожного з них на формування / використання ІПБС України в цілому і на кожен кластер зокрема, що дозволило визначити зв'язок між окремими факторами в кожному кластері.

Результати факторного аналізу формування та використання ІПБС України окреслюють напрямки прямого та зворотного (а також суб'єктно-об'єктного аналізу) всіх учасників суспільних перерозподільних відносин та можуть бути покладені в основу поглиблення теоретичних засад дослідження вартісноорієнтованої концепції узгодження економічних інтересів агентів фінансового ринку.

У п'ятому розділі **“Вплив інвестиційного потенціалу банківської системи України на структуру фінансового ринку”** отримали подальший розвиток теоретичні основи комплементарності та конкуренції між банківською системою та ринком цінних паперів в контексті формування інвестиційного потенціалу, на основі кореляційного та багатofакторного регресійного аналізу підтверджена банкоцентричність вітчизняного фінансового ринку.

У роботі досліджено основні наукові здобутки прихильників моделі комплементарності, згідно з якою частки банківської системи та фондового ринку в забезпеченні приросту ВВП є рівними, тобто банки та небанківські фінансові посередники є взаємозамінними, їх функції в сучасних умовах стають однаковими. Виходячи з цього, держава повинна забезпечити рівні можливості для розвитку кредитного та фондового ринків, що актуалізує проблему створення інституційних умов для успішного функціонування фінансового ринку в цілому.

Альтернативною точкою зору на взаємозв'язок між кредитним та фондовим ринками є модель конкуренції між ними, відповідно до якої переважне значення в контексті впливу на економічне зростання має не стільки рівень розвитку фінансового ринку в цілому, скільки співвідношення між його сегментами. Не дивлячись на те, що всі фінансові посередники перетворюють заощадження на інвестиції, методи та інструменти реалізації ними цієї функції є різними та за певних умов мають свої переваги та недоліки. В роботі критично досліджено напрямки конкурентної взаємодії кредитного та фондового ринків в контексті різних можливостей щодо управління ризиками, забезпечення інформаційної ефективності та прозорості ринку, захисту від поглинання, “недобросовісних” дій на ринку, ефективного використання капіталу, справедливого розподілу ка-

капіталу, справедливого розподілу капіталу, різного впливу на стимулювання прогресивних інновацій тощо.

У роботі здійснено узагальнення та критичний аналіз найбільш поширених моделей фінансових ринків залежно від ролі, яку відіграє банківська система у процесі нагромадження й розміщення капіталу: банкоцентричної, фондоцентричної (з широкою участю), змішаної, ісламської.

Основними аргументами на користь банкоцентричності вітчизняного фінансового ринку є: низький рівень доходів на душу населення; більша ефективність, структурованість і урегульованість банківської діяльності в Україні; стабільно висока питома вага банківського кредиту в сукупності фінансових інструментів; існуюча інсайдерська структура корпоративної власності з переважанням крупних корпоративних власників тощо.

Проведений кореляційний аналіз довів, що в 1997-2008 рр. найбільший вплив на щорічний темп приросту реального ВВП України мали: відношення активів комерційних банків до сукупних активів фінансової системи (коефіцієнт кореляції 0,75) та відношення кредитів комерційних банків до ВВП (коефіцієнт кореляції 0,71), в той час як вплив темпу приросту значення індексу ПФТС був незначним (коефіцієнт кореляції 0,22).

Гіпотеза про пріоритетність ІПБС порівняно з інвестиційним потенціалом ринку цінних паперів щодо впливу на економічне зростання підтверджена на основі дослідження багатофакторної регресійної залежності основних макроекономічних показників (зокрема ВВП) від чинників, які надають кількісну характеристику розвитку фінансового ринку. Для формалізації даної тенденції використано наступні форми залежностей між чинниками фінансового ринку: лінійна, логарифмічна, поліноміальна, експоненціальна, показова, ступенева, у вигляді функції Кобба-Дугласа та інші (табл. 2). Моделі, які побудовані на основі цих форм залежності щорічного темпу приросту реального ВВП на душу населення та номінального ВВП від показників фінансового ринку, виявилися неадекватними.

Найголовнішою причиною, яка унеможливує використання зазначених моделей для формалізації наявної структури фінансового ринку України, є неврахування циклічності розвитку економіки. Ця проблема вирішена в роботі шляхом побудови моделі у вигляді рядів Фур'є (табл. 2). Саме використання рядів Фур'є має велике значення для визначення прихованої періодичності в даних (динаміка приросту реального ВВП на душу населення в Україні характеризується значними коливаннями), дає можливість розпізнавати прогнозовані циклічні коливання різної довжини, на відміну від інших методів аналізу циклічності (ковзна середня, експоненціальне згладжування).

На основі моделей, побудованих у вигляді рядів Фур'є, та проведених на їх основі розрахунків щодо формалізації структури фінансового ринку України в 2001-2008 рр., можна стверджувати, що між щорічним темпом приросту реального ВВП на душу населення та відношенням частки сумарних активів НБУ, комерційних банків та небанківських фінансових інститутів у ВВП існує

пряма залежність, тобто збільшення факторної ознаки призводить до збільшення результативної. Обернена залежність спостерігається між результативною ознакою та відношенням капіталізації ринку цінних паперів до обсягів кредитів. Збільшення номінального ВВП також обумовлено збільшенням частки сумарних активів НБУ, комерційних банків та небанківських фінансових інститутів у ВВП та зменшенням відношення капіталізації ринку цінних паперів до обсягів кредитів, наданих фірмам комерційними банками.

Таблиця 2

Результати моделювання залежності щорічного темпу приросту реального ВВП на душу населення та номінального ВВП України від чинників розвитку фінансового ринку (фрагмент)*

Модель	Формульне представлення моделі	Критерії достовірності	
		коефіцієнт детермінації	F-критерій Фішера (критичне значення 6,59)
Лінійні багатомірні моделі			
1	$y^{\Delta BВП} = 2,89 + 2,74x_1 + 15,47x_2 + 45,80x_3.$	0,59	1,95
2	$y^{BВП} = -12\,625,95 - 1\,041,73x_1 + 9\,907,02x_2 + 45\,709,39x_3.$	0,99	102,87
Нелінійні багатомірні моделі			
Багатомірні добутні моделі з нелінійністю по параметрам			
1	$y^{\Delta BВП} = e^{4,67} x_1^{0,11} x_2^{0,47} x_3^{0,72}$	0,52	1,46
2	$y^{BВП} = e^{10,71} x_1^{0,03} x_2^{1,57} x_3^{0,68}$	0,98	80,30
Багатомірні моделі у вигляді рядів Фур'є			
1	$y^{\Delta BВП} = 199\,979,36 - 106,78\sin(x_1) - 130,06\cos(x_1) + 912,35\sin(x_2) + 1\,165,59\cos(x_2) - 28\,440,98\sin(x_3) - 199\,254,90\cos(x_3).$	0,83	7,11
2	$y^{BВП} = 16\,850\,421,13 - 3\,322,84\sin(x_1) - 7\,821,84\cos(x_1) + 53\,585,35\sin(x_2) + 51\,589,51\cos(x_2) - 2\,373\,744,76\sin(x_3) - 16\,742\,981,23\cos(x_3).$	0,99	42\,936,36

*Примітки: модель 1 – модель для аналізу залежності щорічного темпу приросту реального ВВП на душу населення ($y^{\Delta BВП}$) від відповідних факторних ознак; модель 2 – модель залежності номінального ВВП ($y^{BВП}$) від відповідних факторних ознак; x_1 – відношення капіталізації ринку цінних паперів до обсягів кредитів, наданих фірмам комерційними банками; x_2 – частка активів НБУ, комерційних банків та небанківських фінансових інститутів у ВВП; x_3 – частка інвестицій в основний капітал у ВВП

Використання залежності у вигляді рядів Фур'є дає можливість адекватно описати основні стратегічні тенденції у розвитку вітчизняного фінансового ринку та спрогнозувати подальший розвиток окремих його сегментів.

Отримані автором наукові результати формують методологічне підґрунтя для коригування стратегічних державних рішень в напрямку переорієнтації пріо-

пріоритетів у розвитку вітчизняної банківської системи з виконання нею посередницької функції на мобілізаційну та трансформаційну, перегляду системи узгодження економічних інтересів професійних посередників фінансового ринку.

У шостому розділі **“Оптимізація параметрів функціонування банківської системи України в частині підвищення ефективності використання її інвестиційного потенціалу”** встановлено необхідні та достатні умови формування та використання ІПБС з метою ефективного виконання банківською системою функції трансформації заощаджень в інвестиції.

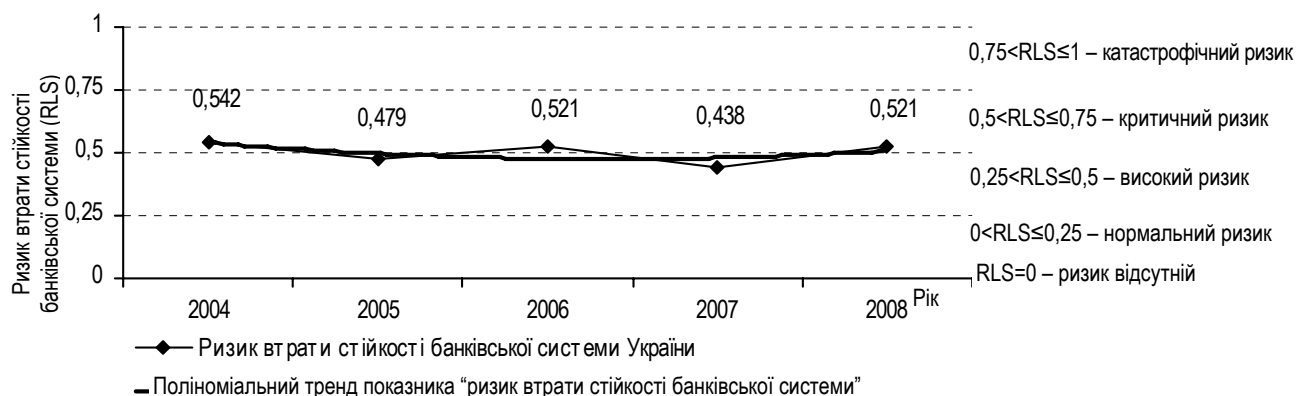
Вирішення проблеми оцінки оптимального рівня показників концентрації у банківській системі є одним із пріоритетних напрямків сучасних наукових досліджень, оскільки в даному випадку мова йде про вибір оптимального співвідношення між формуванням конкурентних відносин на фінансовому ринку та стійкістю банківської системи. Негативною стороною підвищення показників концентрації у банківській системі, а відповідно і рівня її стійкості, є збільшення процентної маржі, що, у свою чергу, збільшує обсяги прибутку банків, зменшує обсяги залучених коштів та призводить до зниження ефективності трансформації заощаджень в інвестиції через банківську систему, а як наслідок – скорочення її інвестиційного потенціалу. Таким чином, формалізація основних напрямків забезпечення стійкості банківської системи України та аналіз факторів, що збільшують ризик її втрати, дає можливість визначити оптимальні умови та необхідні параметри ефективного використання ІПБС.

З метою врахування складності та динамічності трансформаційних процесів в банківській системі України автором розвинуто методичні засади формування індикаторів її стійкості. Так, за результатами проведеного аналізу сформовано три групи відповідних індикаторів та проаналізовано тенденції зміни кожного з них за 2004-2008 рр.: 1) група загальних макроекономічних індикаторів стійкості банківської системи (22 показники із 48, тобто 45,83 %), які характеризують характер впливу змін, пов'язаних з загальною стабільністю економічних процесів та збалансованістю руху фінансових потоків, на стійкість банківської системи; 2) група індикаторів ефективності функціонування банківської системи (19 показників із 48, тобто 39,58 %), які характеризують характер впливу змін у достатності капіталу, ліквідності, якості активів, прибутковості, ефективності та рентабельності банківської системи, на її стійкість; 3) група індикаторів адаптивності банківської системи до впливу внутрішніх та зовнішніх дестабілізуючих чинників (7 показників з 48, тобто 14,58 %), які характеризують її здатність при переході до кожного наступного етапу свого розвитку врахувати зовнішні та внутрішні зміни та повернутися до стабільного функціонування. З'ясовано, що про позитивні зрушення в контексті забезпечення стійкості банківської системи України свідчать тенденції зміни 22,73 % показників групи 1; 21,05 % показників групи 2; 57,14 % показників

групи 3; про негативні – 40,91 % показників групи 1; 47,37 % показників групи 2; 14,29 % % показників групи 3; нерівномірно змінюються протягом аналізованого періоду 36,36 % показників групи 1, 28,57 % показників групи 2, 31,58 % показників групи 3.

Для визначення інтегрального рівня стійкості банківської системи України здійснено перехід до бінарних показників, які визначено на основі нормативних значень відповідних індикаторів. Цей показник запропоновано трактувати як імовірність стійкості та визначати як відношення суми бінарних показників (індикатор виконання нормативно встановленого значення показників) до загальної кількості показників. У контексті здійснюваного дослідження важливе значення має не стільки сама імовірність стійкості банківської системи, а кількісна характеристика можливості відхилення від оптимального стану, індикатором чого виступає ризик втрати стійкості.

Аналіз поліноміального тренда другого ступеня показника “ризик втрати стійкості банківської систем України” (рис. 5), побудованого на основі аналізу даних за 2004-2008 рр., дозволяє стверджувати, що при збереженні існуючих тенденцій у розвитку вітчизняної банківської системи в найближчі роки слід очікувати підвищення загроз втрати її стійкості.

Рис. 5. Аналіз ризику втрати стійкості банківської системи України в 2004-2008 рр.

Характеристика конкурентного середовища в банківській системі, формалізація його параметрів та аналіз структури, обґрунтування оптимального (з точки зору впливу на економічне зростання) рівня конкуренції є визначальними при оцінці ефективності трансформації заощаджень в інвестиції, а відповідно – і ефективності формування та використання ІПБС.

Критичний аналіз моделей оцінки рівня конкуренції в банківській системі (Бреснахана, Барроса-Модесто, Монті-Кляйна, Івата, Бертрана, Лау, Спіллера-Фаваро, Панзара-Росса та ін.) довів доцільність використання як базової моделі Барроса-Модесто. В той же час, не дивлячись на її незаперечні переваги перед іншими моделями, вона має кілька суттєвих недоліків, в тому числі зорієнтованість переважно на оцінку рівня конкуренції за обсяги залучених депозитів. З метою усунення цього недоліку запропоновано розраховувати інтегральний

інтегральний показник рівня конкуренції в банківській системі (θ) як середньозважений рівень конкуренції на депозитному та кредитному ринках:

$$\theta = \frac{1}{2} \lambda_k + \frac{1}{2} \eta_k = \frac{1}{2} \cdot \frac{\beta / \gamma}{1 + \beta / \gamma (n_k - 2)} + \frac{1}{2} \cdot \frac{\delta / \omega}{1 + \delta / \omega (n_k - 2)}, \quad (9)$$

де λ_k, η_k – відповідно рівні конкуренції на депозитному та кредитному ринках у k -му періоді;

n_k – кількість банків в k -му періоді;

$\beta, \gamma, \delta, \omega$ – параметри функції корисності.

При $\theta = 1$ банківська система набуває ознак високомонополізованої, при $\theta = 0$ – висококонкурентної, при $\theta < 0$ – наближеної до досконалої конкуренції.

Для розрахунку параметрів функції корисності $\beta, \gamma, \delta, \omega$ використано базовий для моделі алгоритм оцінки корисності банківських послуг ($U(x)$). Систематизація та аналіз статистичної інформації дозволили отримати наступну модель корисності банківських послуг для споживачів в Україні за 2002-2008 рр.:

$$U(x) = 5157\,642\,580,00 \sum_{i=1}^n L_i - \frac{1}{2} \left(1,99 \sum_{i=1}^n L_i^2 + 2 \cdot 1,00 \sum_{\substack{j=1, \\ j \neq i}}^n L_i L_j \right) + 8,84 \sum_{i=1}^n D_i - \frac{1}{2} \left(1,99 \sum_{i=1}^n D_i^2 + 2 \cdot 0,99 \sum_{\substack{j=1, \\ j \neq i}}^n D_i D_j \right), \quad (10)$$

де $x = (L_1, \dots, L_n, D_1, \dots, D_n)$ – обсяги кредитів і депозитів;

m – обсяг ресурсів, витрачених користувачами на товари та послуги, не пов'язані з кредитними та депозитними операціями;

y – доходи споживачів банківських послуг;

r_i^D – ставка за депозитами в i -му банку;

r_i^L – ставка за кредитами в i -му банку.

Отримані значення параметрів функції корисності банківських послуг для споживачів дозволили оцінити динаміку індикаторів рівня конкуренції в банківській системі України (табл. 3).

На основі аналізу даних табл. 3 зроблено висновок, що конкуренція у вітчизняній банківській системі в цілому та на депозитному та кредитному ринках зокрема протягом 2002-2008 рр. мала зростаючий характер, що дає підстави стверджувати про поступове збільшення ІПБС.

Одним із найбільш загальних каналів впливу ІПБС на економічне зростання є параметр, який відображає частку “втрачених” заощаджень у процесі спрямування їх в банківські кредити та інвестиції. У цьому контексті норма втрат повністю асоціюється з ефективністю виконання банківською системою її трансформаційної функції, що вимірюється рівнем трансакційних витрат. Дослідження показало, що в середньому по банківській системі України цей показник складав: у 2002 р. – 13,4 %; у 2003 р. – 10,7 %; у 2004 р. – 7,86 %; у 2005 р. – 6,63 %; у 2006 р. – 7,32 %; у 2007 р. – 6,33 %; у 2008 р. – 8,4 %.

Виявлення взаємозалежності між параметрами функціонування банківської системи (ризиком втрати стійкості, рівнем конкуренції та рівнем трансакційних витрат) дає змогу формалізувати умови досягнення банківською систе-

системою рівноважного стану. Обґрунтовано, що найбільш адекватно ця взаємозалежність описується поліномом другого ступеня, причому як результативну ознаку запропоновано розглядати ризик втрати стійкості банківської системи (RLS) та рівень трансакційних витрат (TB), а як факторну – інтегральний показник рівня конкуренції в банківській системі (θ).

Таблиця 3

**Результати розрахунку індикаторів рівня конкуренції
в банківській системі України за 2002-2008 рр.**

Роки	Кількість банків			Рівень конкуренції на депозитному ринку			Рівень конкуренції на кредитному ринку			Інтегральний показник рівня конкуренції в банківській системі (θ)		
	Абсолютне значення	Темп приросту		Абсолютне значення	Темп приросту*		Абсолютне значення	Темп приросту*		Абсолютне значення	Темп приросту*	
		ланцюговий	базисний		ланцюговий	базисний		ланцюговий	базисний		ланцюговий	базисний
2002	157	-	-	0,00322	-	-	0,00318	-	-	0,00320	-	-
2003	157	0,00	0,00	0,00322	0,00	0,00	0,00318	0,00	0,00	0,00320	0,00	0,00
2004	160	1,91	1,91	0,00315	1,89	1,89	0,00313	1,88	1,88	0,00314	1,88	1,88
2005	163	1,88	3,82	0,00310	1,86	3,72	0,00307	1,84	3,68	0,00308	1,85	3,70
2006	169	3,68	7,64	0,00299	3,58	7,16	0,00296	3,55	7,10	0,00297	3,57	7,13
2007	173	2,37	10,19	0,00292	2,33	9,33	0,00289	2,31	9,25	0,00290	2,32	9,29
2008	182	5,20	15,92	0,00277	4,99	13,85	0,00275	4,95	13,74	0,00276	4,97	13,79

* – значення взяті за модулем

Аналіз статистичних даних за 2002-2008 рр. дав наступні результати:

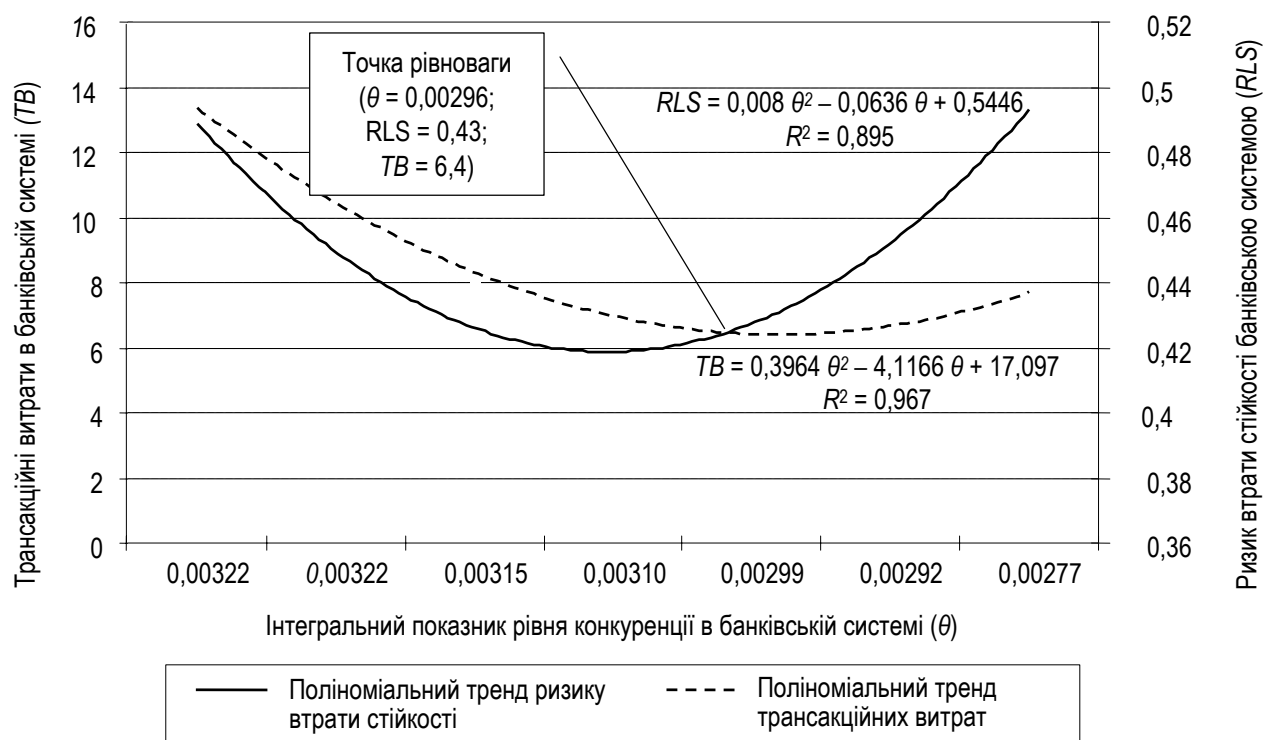
$$RLS = 0,008 \theta^2 - 0,0636 \theta + 0,5446; \quad (11)$$

$$TB = 0,3964 \theta^2 - 4,1166 \theta + 17,097; \quad (12)$$

$$\theta = 0,00213 + 0,01263RLS - 0,00074TB. \quad (13)$$

Як видно з рівняння (13), зміна рівня ризику втрати стійкості банківської системи є більш значущим параметром впливу на інтегральний показник рівня конкуренції в банківській системі, ніж рівень трансакційних витрат. В контексті ефективного використання ІПС важливого значення набуває мінімізація трансакційних витрат при збільшенні рівня конкуренції в банківській системі. Разом з тим мінімізація трансакційних витрат при зменшенні рівня монополізації банківської системи супроводжується перманентним зменшенням рівня стійкості, що призводить до зниження ефективності використання її інвестиційного потенціалу. У свою чергу, наслідком збільшення рівня ризику втрати стійкості за рахунок зменшення монополізації банківської системи є зростання трансакційних витрат. Це призводить до відхилення параметрів функціонування банківської системи від їх оптимального рівня (рис. 6.).

З метою уточнення умов досягнення рівноважного стану банківської системи України використано один із методів імітаційного моделювання – метод ітерацій (здійснено 65532 імітаційні експерименти). Для цього побудовано платіжну матрицю, яка відображає значення інтегрального показника рівня конкуренції в банківській системі при всіх можливих поєднаннях визначених протягом 2004-2008 рр. рівнів ризику втрати стійкості та рівнів трансакційних витрат.

Рис. 6. Формалізація функціональних залежностей рівня трансакційних витрат та ризику втрати стійкості від інтегрального показника рівня конкуренції в банківській системі України в 2002-2008 рр.

Таким чином, в роботі, спираючись на теорію складних систем та з метою визначення оптимального рівня концентрації активів у банківській системі, на якісно новому рівні досліджено проблему узгодження співвідношення між необхідністю формування конкурентних відносин в банківській системі, ризиком втрати її стійкості та підвищення рівня трансакційних витрат. Формалізація умов досягнення банківською системою рівноважного стану формує наукове підґрунтя для встановлення необхідних та достатніх умов формування та ефективного використання ІПС в контексті забезпечення безперерійності та розширеного характеру відтворення ВВП, задоволення грошово-кредитних потреб суб'єктів суспільних перерозподільних відносин.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення і нове вирішення наукової проблеми, що виявляється у методологічному забезпеченні засад формуван-

формування та використання інвестиційного потенціалу банківської системи, розвитку відомих та розробці і обґрунтуванні нових теоретичних і методичних положень щодо удосконалення механізму її функціонування в контексті підвищення ефективності виконання трансформаційної функції та зростання ролі у забезпеченні розширеного відтворення ВВП.

За результатами дисертаційного дослідження зроблено наступні висновки:

1. В межах теорії управління потенціалом складних соціально-економічних систем сутність інвестиційного потенціалу можна трактувати у відповідності до ресурсного, ринкового, імовірнісного, структурного, результативного та ємнісного підходів. Інвестиційний потенціал має триалістичну природу, що обумовлює необхідність його дослідження в системі координат “ресурси – можливості їх ефективного використання – спроможність економічної системи сприйняти ці ресурси” та накладає певні обмеження на формування комплексного критерію його ідентифікації.

2. До цього часу не здійснено ґрунтовних наукових досліджень щодо визначення концептуальних засад та методології формування, оцінки та використання інвестиційного потенціалу окремих банків або банківської системи в цілому. Складність, динамічність, структурованість, ієрархічність ПБС як системи вимагає при створенні наукового підґрунтя для управління ним врахування: 1) організованої сукупності наявних у національній банківській системі ресурсів; 2) її можливостей щодо ефективної мобілізації та трансформації цих ресурсів; 3) наявності в економічній системі країни наявної або прихованої здатності до адекватного реагування на них. Нижня межа ПБС визначається ресурсною складовою, а верхня – інвестиційною ємністю економічної системи. Виокремлення фактичного та перспективного оціночних рівнів ПБС дозволяє визначити концептуальні основи його оцінки, формалізувати та структурувати умови їх досягнення.

3. Обґрунтування провідної ролі ПБС в забезпеченні економічного зростання обумовлює розуміння ефективності та стійкості функціонування банківської системи як одного з провідних факторів розширеного відтворення ВВП. В процесі забезпечення ієрархічно субординованого управління економічним розвитком національної економіки та забезпечення загального динамічного, пропорційного зростання співвідношення позичкового та промислового капіталів ПБС виконує захисну, відтворювальну, структурно-утворювальну, забезпечувальну, регуляторну, акумуляційну, трансформаційну, перерозподільну функції.

4. Структуризація ПБС з позиції інституціонального та функціонального підходів, а також рівня впливу на результативність трансформації заощаджень в інвестиції через банківську систему підтверджує його триалістичну природу. Забезпечення узгодженості функціонування ресурсної, матеріально-технічної, інформаційної, інтелектуальної, кадрової, нормативно-правової, організаційно-управлінської підсистем, підсистеми трансформації екзогенного впливу, а також підсистеми економічних інтересів формує передумови для виходу вітчизняної економіки на траєкторію стабільного

стабільного економічного зростання. Сьогодні в Україні існує не тільки проблема невідповідності наявного обсягу ІПБС вимогам сучасних фінансово-інвестиційних відносин в економіці, а й структурно-компонентної невідповідності якісних характеристик окремих його елементів потребам суспільного та індивідуального відтворення ВВП.

5. В контексті реалізації довгострокової стратегії формування інвестиційно-інноваційної моделі економічного зростання системне управління ІПБС повинно базуватися на принципах оптимальності, доступності, динамічності, цілеспрямованості, спільності та єдності цільової функції ІПБС й кожного його елемента, спільності критеріїв ефективності функціонування й розвитку ІПБС в цілому та його окремих елементів, складності, взаємозамінності та альтернативності елементів, якісного і кількісного взаємозв'язку та взаємодії елементів, здатності до розвитку, гнучкості. Це дозволить врахувати об'єктивні та суб'єктивні умови грошово-кредитного забезпечення потреб учасників суспільного відтворення.

6. Екзогенні фактори впливу на формування та використання ІПБС мають відносно однорідну структуру, в той час як в структурі ендогенних факторів найбільш релевантними є чинники капіталізації банківської системи (їх вплив оцінюється на рівні 42,8 %). Застосування кластерного та дискримінантного аналізу дозволило формалізувати кількісні характеристики кластерів та окремих факторів в їх межах, оцінити характер та силу їх впливу.

7. Взаємозв'язок економічного зростання та ІПБС є двонаправленим: з одного боку, збільшення ІПБС стимулює процеси розширеного відтворення ВВП, а з іншого – ІПБС визначається рівнем заощаджень та нагромадження капіталу, ефективністю функціонування трансформаційного механізму в економіці. В межах банкоцентричної моделі фінансового ринку банківська система займає центральне місце на кожній стадії розширеного відтворення ВВП.

8. Найголовнішою причиною, яка унеможливорює використання лінійних, логарифмічних, поліноміальних, експоненціальних, показових, ступеневих та інших моделей для формалізації наявної структури фінансового ринку України, є неможливість врахування прогнозованих циклічних коливань різної довжини у розвитку економіки, прихованої періодичності в даних. Ця проблема вирішена шляхом побудови адекватної багатомірної моделі у вигляді рядів Фур'є.

9. В роботі висунуто та доведено гіпотезу про банкоцентричність вітчизняного фондового ринку. Таке дослідження здійснено у двох напрямках: 1) шляхом обґрунтування наявності в Україні та Німеччині (як країні, фінансовий ринок якої вважається класичним прикладом граничного прояву цієї моделі) однонаправлених тенденцій щодо впливу ІПБС на відтворювальні процеси на основі багатофакторного регресійного аналізу; 2) шляхом побудови системи достовірних економетричних моделей для прогнозування щорічного темпу приросту реального ВВП на душу населення та номінального ВВП в залежності від чинників розвитку фінансового ринку (відношення капіталізації ринку цінних паперів до обсягів кредитів, наданих фірмам

комерційними банками; частки активів НБУ, комерційних банків та небанківських фінансових інститутів у ВВП; частки інвестицій у основний капітал у ВВП).

10. В Україні внесок банківської системи в забезпечення системної трансформації суспільно-відтворювальних відносин є значно більш вагомим, ніж внесок фондового ринку. Це вимагає відповідного перегляду стратегії регулювання фінансового ринку в цілому, диференціації інструментів державного регулювання середовища фінансового посередництва та зміни пріоритетів у формуванні принципів та методів самоорганізації фінансового ринку, удосконалення комплексу мотиваційно-стимулюючих заходів НБУ в напрямку збільшення обсягів участі комерційних банків в операціях мобілізації вільних ресурсів та трансформації їх в інвестиції. Цей висновок має бути врахований при формуванні вартісно орієнтованої концепції узгодження економічних інтересів агентів фінансового ринку.

11. Необхідні та достатні умови формування та ефективного використання ІПБС в контексті забезпечення безперебійності та розширеного характеру відтворення ВВП встановлені на основі вирішення проблеми узгодження співвідношення між необхідністю формування конкурентних відносин в банківській системі, ризиком втрати її стійкості та підвищення рівня трансакційних витрат. Умовам досягнення рівноважного стану вітчизняною банківською системою відповідають наступні координати: рівень інтегрального показника рівня конкуренції в банківській системі – 0,00296; рівень трансакційних витрат банківської системи – 6,4 %; рівень ризику втрати стійкості банківської системи – 0,43.

12. В контексті підвищення ефективності використання ІПБС ризик втрати стійкості банківської системи доцільно оцінювати на основі інтегрального показника, зорієнтованого на нормалізацію трьох груп індикаторів стійкості: загальних макроекономічних, ефективності її функціонування та її адаптивності до зміни зовнішніх та внутрішніх дестабілізуючих чинників. Проведене дослідження за 2004-2008 рр. довело, що при збереженні існуючих тенденцій у розвитку вітчизняної банківської системи в найближчі роки слід очікувати підвищення загроз втрати її стійкості, що призведе до зниження ефективності використання ІПБС.

13. В роботі наголошується, що при формалізації параметрів та аналізу структури конкурентного середовища в банківській системі слід враховувати конкурентні взаємовідносини не тільки на кредитному, а й на депозитному ринках, що зроблено шляхом модифікації моделі Барроса-Модесто. Проведене дослідження за 2002-2008 рр. дозволило констатувати зростаючий характер конкуренції у вітчизняній банківській системі та стверджувати про позитивні зміни щодо впливу ІПБС на ефективність трансформації заощаджень в інвестиції.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії

1. Леонов С. В. Інвестиційний потенціал банківської системи України : монографія / С. В. Леонов. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2009. – 375 с. (23,5 друк. арк.).
2. Леонов С. В. Використання інвестиційного потенціалу банків у фінансовому забезпеченні інноваційного розвитку в Україні / Проблеми фінансового забезпечення інноваційного розвитку: монографія / за заг. ред. Т. А. Васильєвої, В. Г. Боронос. – Суми: Вид-во СумДУ, 2009. – С.178-199. (1,23 друк. арк.).
3. Леонов С. В. Проблеми та перспективи використання інвестиційного потенціалу банківської системи в забезпеченні соціально-економічного розвитку міста / Інвестиційне забезпечення соціально-економічного розвитку міста : монографія : у 2 т. – Том 2. Інструменти інвестиційного забезпечення соціально-економічного розвитку міста / за заг. редакцією д-ра екон. наук А. О. Єпіфанова і д-ра екон. наук Т. А. Васильєвої. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2009. – С.180-187. (0,4 друк. арк.).
4. Леонов С. В. Агрегированные методы расчета рискованной премии / Риск-менеджмент инноваций : монографія / С. В. Леонов, А. А. Диденко / Т. А. Васильєва, О. Н. Диденко, А. А. Єпіфанов и др. – Суми : Деловые перспективы, 2005. – С. 201-215. (0,78 друк. арк.). *Особистий внесок*: особливості врахування ризику при оцінці вартості інвестиційних ресурсів (0,39 друк. арк.).
5. Леонов С. В. Комплексный сравнительный анализ методик принятия инвестиционных решений в условиях различных экономических систем с точки зрения их влияния на стимулирование НТП / Инвестиционные решения и управление НТП : монографія / Т.А. Васильєва, С. В. Леонов / под. ред. д-ра екон. наук, проф. С. Н. Козьменко. – Суми : Университетская книга; Деловые перспективы, 2005. – С.86-108 (1,1 друк. арк.). *Особистий внесок*: порівняльний аналіз категорій “капітальні вкладення” та інвестиції, механізмів врахування фактору часу та ризику (0,55 друк. арк.).
6. Vasil'eva T. Leonov S. Ostapenko L. World financial crisis and Ukraine // Tetiana Vasil'eva, Serhiy Leonov, Lyudmyla Ostapenko / In the monograph: World financial crisis: causes, consequences, ways of overcoming: Under the editorship of Serhiy Kozmenko, Tetyana Vasil'eva. – Sumy. – Business Perspectives. – 2010. – P. 122-149 (0,78 друк. арк.). *Особистий внесок*: аналіз впливу світової фінансової кризи на розвиток банківської системи України (0,39 друк. арк.).

Публікації у наукових фахових виданнях

7. Леонов С. В. Інвестиційний потенціал банківської системи: теоретичні основи формування та оцінки з позиції системного підходу / С. В. Леонов // Розвиток фінансових методів державного управління національною економікою: збірник наукових праць. Т. X. – Серія “Економіка”. Випуск 127. – Донецьк : ДонДУУ, 2009. – С.280–289. (0,78 друк. арк.).
8. Леонов С. В. Экзогенные факторы влияния на формирование и эффективное использование инвестиционного потенциала банковской системы Украины / С. В. Леонов // Бизнес Информ. – 2009. – № 10. – С. 50–59. (0,78 друк. арк.).

9. Леонов С. В. Місце інвестиційного потенціалу банківської системи в механізмі розширеного відтворення / С. В. Леонов // Вісник Української академії банківської справи. – 2009. – № 2(27). – С. 49–54 (0,46 друк. арк.).
10. Леонов С. В. Вплив рівня монетизації економіки України на можливості формування та ефективного використання інвестиційного потенціалу банківської системи / С. В. Леонов // Проблеми та перспективи розвитку банківської системи України. – 2009. – № 27. – С. 168–177 (0,5 друк. арк.).
11. Леонов С. В. Застосування системного підходу при формалізації поняття “інвестиційний потенціал банківської системи” / С. В. Леонов // Вісник університету банківської справи. – 2009. – № 3(6). – С. 47–59 (0,54 друк. арк.).
12. Леонов С. В. Основні положення формування та реалізації інвестиційної політики в комерційному банку / С. В. Леонов // Економіка : проблеми теорії та практики : збірник наукових праць. – Випуск 244: В 5 т. – Т. III. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2008. – С. 746–749 (0,29 друк. арк.).
13. Леонов С. В. Впровадження системи управлінського обліку в банку – шлях до зміцнення його інвестиційного потенціалу / С. В. Леонов // Механізм регулювання економіки. Т. 2. – 2008. – № 3. – С. 101–105 (0,43 друк. арк.).
14. Леонов С. В. Проблеми та перспективи розвитку спеціалізованого інвестиційного банкінгу / С. М. Козьменко, С. В. Леонов // Економічні науки. – Серія “Облік і фінанси” : збірник наукових праць. Луцький національний технічний університет. Випуск 5 (20). Частина 1. – редкол.: Відп. ред. д.е.н., проф. Герасімчук З. В. – Луцьк, 2008. – 357 с. – С. 251–270 (1,1 друк. арк.). *Особистий внесок*: дослідження сучасних тенденцій розвитку спеціалізованого інвестиційного банкінгу та напрямків його впровадження в Україні (0,55 друк. арк.).
15. Леонов С. В. Комплексний підхід до управління інноваційним потенціалом банку / С. В. Леонов, Я. М. Кривич // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. – Серія: Економічні науки. Випуск 22. Частина II. – 2009. — С. 45–49. (0,42 друк. арк.). *Особистий внесок*: аналіз специфіки управління потенціалом у банківській сфері (0,21 друк. арк.).
16. Леонов С. В., Механізм розрахунку чистого грошового потоку банківського бізнесу / Т. А. Васильєва, С. В. Леонов, Д. В. Олексіч // Вісник Української академії банківської справи. – 2009. – № 1(26). – С. 29–34 (0,62 друк. арк.). *Особистий внесок*: дослідження особливостей розрахунку вартісних характеристик власного капіталу банків (0,21 друк. арк.).
17. Леонов С. В. Формалізація окремих тенденцій розвитку банківського бізнесу в Україні / Т. А. Васильєва, С. В. Леонов, Д. В. Олексіч // Вісник СумДУ. – 2009. – № 2. – С. 146–151 (0,39 друк. арк.). *Особистий внесок*: аналіз тенденцій розвитку інвестиційного банківського бізнесу в Україні (0,13 друк. арк.).
18. Леонов С. В. Система оцінки вартості банківського бізнесу: сутність, складові, взаємозв’язок між елементами / Т. А. Васильєва, С. В. Леонов, Д. В. Олексіч // Механізм регулювання економіки. – 2009. – № 2. – С. 136–141 (0,51 друк. арк.). *Особистий внесок*: визначення концептуальних засад фор-

- формування системного підходу до оцінки банківської діяльності (0,17 друк. арк.).
19. Леонов С. В. Класифікація факторів формування вартості банківського бізнесу / Т. А. Васильєва, С. В. Леонов, Д. В. Олексіч // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : збірник наукових праць. Випуск 26. – 2009. – С. 28–36 (0,51 друк. арк.). *Особистий внесок*: аналіз специфіки факторів формування вартості банківського бізнесу в Україні (0,17 друк. арк.).
  20. Леонов С. В. Сутнісний аналіз інвестиційного ринку та його ролі у функціонуванні економічної системи / Т. А. Васильєва, С. В. Леонов, О. В. Макарюк // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства : Економічні науки. Випуск 85. – Харків : ХНТУСГ. – 2009. – С. 16–22 (0,45 друк. арк.). *Особистий внесок*: аналіз ролі інвестиційного ринку в механізмі розширеного відтворення (0,15 друк. арк.).
  21. Леонов С. В. Інвестиційний ринок України: проблеми та перспективи розвитку / Т. А. Васильєва, С. В. Леонов, О. В. Макарюк // Економічний простір: збірник наукових праць. – № 28/1. – Дніпропетровськ: ПДАБА, 2009. – С. 77–85 (0,84 друк. арк.). *Особистий внесок*: аналіз напрямків розвитку інвестиційного ринку України в контексті збільшення інвестиційного потенціалу банківської системи (0,28 друк. арк.).
  22. Леонов С. В. Фінансовий інструментарій забезпечення ефективного функціонування інвестиційного ринку / Т. А. Васильєва, С. В. Леонов, О. В. Макарюк // Механізм регулювання економіки. Т. 1. – 2009. – № 3. – С. 180–189 (0,75 друк. арк.). *Особистий внесок*: аналіз основних переваг та недоліків інструментів діяльності банків на інвестиційному ринку (0,25 друк. арк.).
  23. Леонов С. В. Проблеми регулювання інвестиційного ринку в Україні [Електронний ресурс] / Т. А. Васильєва, С. В. Леонов, О. В. Макарюк // Ефективна економіка. – 2009. – № 3. – Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua> (0,33 друк. арк.). *Особистий внесок*: розробка напрямків державного регулювання інвестиційного ринку України в контексті ефективного банківського інвестування (0,11 друк. арк.).
  24. Леонов С. В. Суб'єкти інвестиційного ринку: характеристика, повноваження, проблеми функціонування / Т. А. Васильєва, С. В. Леонов, О. В. Макарюк // Вісник Сумського національного аграрного університету. – Серія “Економіка та менеджмент”. Випуск 5(36). – 2009. – С. 3–9 (0,54 друк. арк.). *Особистий внесок*: аналіз функцій банків на інвестиційному ринку (0,18 друк. арк.).
  25. Леонов С. В. Проблеми формування інноваційного потенціалу банків України / С. В. Леонов, Я. М. Кривич // Наука й економіка. – 2008. – Випуск 1(9). – С. 253–260 (0,54 друк. арк.). *Особистий внесок*: аналіз ресурсної забезпеченості українських банків (0,27 друк. арк.).
  26. Леонов С. В. Удосконалення методичних аспектів інвестиційного менеджменту в банках / С. В. Леонов, О. С. Грищенко // Вісник Хмельницького національного університету. Т. 3. Економічні науки. – 2006. – № 6(86). – С.159– 161 (0,24 друк. арк.). *Особистий внесок*: розробка механізму врахування перспектив подальшо-

- подальшого розвитку позичальників при банківському інвестуванні (0,12 друк. арк.).
27. Леонов С. В. Проблеми визначення сутності управління інвестиційною діяльністю банків / С. В. Леонов, О. С. Грищенко // Економіка Криму. – 2007. – № 20. – С. 28–31 (0,36 друк. арк.). *Особистий внесок*: систематизація підходів до розуміння сутності інвестиційної діяльності банків (0,18 друк. арк.).
  28. Леонов С. В. Проблеми визначення вартості банківського бізнесу в Україні / С. В. Леонов, Д. В. Олексіч // Фінансові механізми сталого економічного розвитку : збірник наукових праць. – Харків: ХІБМ, 2007. – С. 278–280 (0,1 друк. арк.). *Особистий внесок*: аналіз проблем визначення вартості інвестиційних банківських операцій в Україні (0,05 друк. арк.).
  29. Леонов С. В. Проблемы расчета денежного потока банковского бизнеса / С. В. Леонов, Д. В. Олексич // Бизнес информ. – 2007. – № 12 (2). – С. 141–144 (0,2 друк. арк.). *Особистий внесок*: систематизація підходів до визначення грошової оцінки діяльності банківської системи (0,1 друк. арк.).
  30. Леонов С. В. Оцінка вартості банківського бізнесу / С. В. Леонов, Д. В. Олексіч // Вісник СумДУ. – 2008. – № 1. – С. 155–160 (0,2 друк. арк.). *Особистий внесок*: систематизація вартісних характеристик функціонування банківської системи (0,1 друк. арк.).
  31. Леонов С. В. Управління ризиками при здійсненні операцій проектного фінансування комерційними банками / С. В. Леонов, О. С. Грищенко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : збірник наукових праць. Випуск 21 / УАБС НБУ; Ін-т економіки НАН України; Академія економічних наук України. – Суми : УАБС НБУ, 2007. – С. 120–124 (0,26 друк. арк.). *Особистий внесок*: аналіз особливостей управління інвестиційними ризиками в банках (0,13 друк. арк.).
  32. Леонов С. В. Учет рисков инноваций в рамках метода корректировки нормы дисконта / С. В. Леонов, О. Н. Диденко // Механізм регулювання економіки. – 2005. – № 1. – С. 77–83 (0,52 друк. арк.). *Особистий внесок*: дослідження технологій врахування ризику при інвестуванні (0,26 друк. арк.).
  33. Леонов С. В. Моделирование организационно-экономического механизма инвестиционного проектирования / С. В. Леонов, Л. Л. Грищенко // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. Науковий журнал. – Луганськ. – 2005. – № 5(87). – С. 118–123 (0,37 друк. арк.). *Особистий внесок*: аналіз організаційно-економічного механізму інвестування (0,26 друк. арк.).
  34. Леонов С. В. Оцінка ефективності суспільно значущих інвестиційних та інноваційних проектів / С. В. Леонов, О. С. Грищенко, Т. А. Васильєва // Вісник Донецького університету. Серія В: Економіка і право, спецвипуск. Т. 1. – 2006. – С. 151–157 (0,38 друк. арк.). *Особистий внесок*: аналіз підходів до оцінки ефективності інвестування на макрорівні (0,13 друк. арк.).
  35. Леонов С. В. Определение порогового значения периода окупаемости инвестиций / С. В. Леонов, Л. Л. Грищенко, И. Д. Скляр // Вісник Української

Української академії банківської справи. – 2007. – № 2 (23). – С. 116–121 (0,57 друк. арк.). *Особистий внесок*: аналіз особливостей врахування часових лагів при інвестуванні (0,19 друк. арк.).

36. Леонов С. В. Обоснование необходимости многоуровневого подхода к инвестиционному проектированию в Украине / С. В. Леонов, Л. Л. Гриценко // Проблемы і перспективи розвитку банківської системи України : збірник наукових праць. Випуск 22. – Суми: ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2007. – С. 30–34 (0,24 друк. арк.) *Особистий внесок*: аналіз особливостей оцінки ефективності інвестування на макрорівні (0,12 друк. арк.).

Публікації в інших виданнях

37. Леонов С. В. Оціночні рівні інвестиційного потенціалу банківської системи / С. В. Леонов // Проблеми та перспективи становлення фінансової системи України : матеріали XII Всеукраїнської наук.-практ. конф., м. Севастополь, 14-17 жовтня 2009 р. – Севастополь : Вид-во СевДУ, 2009. – С. 41–42 (0,08 друк. арк.).
38. Леонов С. В. Проблеми формування кадрової складової інвестиційного потенціалу банків України / С. В. Леонов // Труди VI міжнародної науково-практичної конференції “Дослідження та оптимізація економічних процесів” “Оптимум-2008” – 240 с. – С. 223–224 (0,08 друк. арк.).
39. Леонов С. В. Інвестиційний та науково-технічний потенціали: напрямки взаємозв'язку / С. В. Леонов // Міжнародне науково-технічне співробітництво : матеріали VII всеукраїнської науково-практичної конференції, Київ, НТУ КПІ, 2009. – 268 с. – С. 42 (0,14 друк. арк.).
40. Леонов С. В. Використання інвестиційного потенціалу банків як організаторів інтегрованих структур бізнесу / С. В. Леонов // Конкурентоспроможність та інновації: проблеми науки і практики : тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції 27–28 листопада 2008 р. – Х. : ФОП Александрова К.М.; ВД “ІНЖЕК”, 2008. – С. 224–226 (0,14 друк. арк.).
41. Леонов С. В. Система факторів формування інвестиційного потенціалу банку / С. В. Леонов // Міжнародна банківська конкуренція: теорія і практика : збірник тез доповідей IV Міжнародної науково-практичної конференції (21-22 травня 2009 р.) : у 2 т. / Державний вищий навчальний заклад “Українська академія банківської справи Національного банку України”. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2009. – Том 2. – С. 9–12 (0,13 друк. арк.).
42. Леонов С. В. Вдосконалення механізмів державного регулювання банківського інвестування / С. В. Леонов // Управлінські аспекти підвищення національної конкурентоспроможності : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції 17-19 жовтня 2008 р. – Сімферополь: видавничий центр Кримського інституту бізнесу, 2008. – С. 257–259 (0,22 друк. арк.).
43. Леонов С. В. Порівняльний аналіз кредитної та інвестиційної діяльності банків в контексті використання їх інвестиційного потенціалу / С. В. Леонов //

- // Міжнародна науково-практична конференція “Наука в інформаційному просторі” : збірник наукових праць. Том 1. – Дніпропетровськ: ПДАБА, 2008. – С. 62–65 (0,17 друк. арк.)
44. Леонов С. В. Функції банків на ринку інвестування / С. В. Леонов // *Materialy IV mezinarodni vedecko-prakticka conference “Zpravy vedecke ideje – 2008”*. Dil 1. *Ekonomicke vedy: Praha. Publishing House “Education and Scienc” s.r.o – stran. 10– 12 (0,15 друк. арк.)*
45. Леонов С. В. Інвестиційний потенціал банківської системи України: проблеми і перспективи / С. В. Леонов // *Матеріали за 4-а міжнародна наукова практична конференція “Бъдещето проблемите на световната наука”*. Том 1. *Икономики. – София, “Бял ГРАД-БГ” ООД. – 2008. – С. 18–20 (0,15 друк. арк.)*
46. Леонов С. В. Інвестиційні пріоритети розвитку банків України / С. В. Леонов // *I Міжнародна науково-практична конференція “Проблеми формування нової економіки ХХІ століття”* : збірник наукових праць. – Том 5. – Дніпропетровськ : ПДАБА, 2008. – С. 48-49 (0,14 друк. арк.)
47. Леонов С. В. Сучасні проблеми використання інвестиційного потенціалу банків для фінансування реального сектора економіки України / С. В. Леонов // *Збірник тез доповідей за матеріалами III міжнародної науково-практичної інтернет-конференції “Розвиток України в ХХІ столітті: економічні, соціальні, екологічні, гуманітарні та правові проблеми” (15 жовтня 2008 р.)*. – Тернопіль. – ТНЕУ, рада молодих вчених. – 2008. – С. 120–122 (0,13 друк. арк.)

Навчальні посібники

48. Леонов С. В. *Банковский маркетинг / Менеджмент для магистров : учеб. пособие / Леонов С. В., Волошко И. В., Мицура А. А. / под ред. д.е.н., проф. Епифанова А. А., д.е.н., проф. Козьменко С. Н. – Сумы : Университетская книга, 2003. – С. 323–371 (2,12 друк. арк.). *Особистий внесок: систематизація основних напрямків маркетингу інвестиційних банківських продуктів (0,71 друк. арк.)**

АНОТАЦІЯ

Леонов С. В. Інвестиційний потенціал банківської системи: методологія формування та використання. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит. – Державний вищий навчальний заклад “Українська академія банківської справи Національного банку України”, Суми, 2009.

Дисертаційне дослідження присвячене розробці теоретико-методологічних засад формування та використання інвестиційного потенціалу банківської системи (ІПБС). В роботі визначено сутність, призначення та специфіку ІПБС, здійснено його структурування, формалізовано функції, принципи, специфічні особливості та системні властивості, виокремлено фактори, які обумовлюють його провідне місце в механізмі розширеного

відтворення ВВП. Визначено концептуальні основи його оцінки, виокремлено оціночні рівні та межі, формалізовано та структуровано умови їх досягнення. В роботі удосконалено методичні підходи до обґрунтування взаємозв'язку характеристик функціонування банківської системи, фондового ринку та ВВП, формалізовано екзогенні та ендогенні чинники формування та використання ИПБС, на основі кластерного та дискримінантного аналізу виділено найбільш релевантні для України, удосконалено науково-методичні підходи до врахування передбачуваних циклічних коливань у розвитку економіки при формалізації моделі структури фінансового ринку, розроблено авторський підхід до визначення оптимального рівня конкуренції в банківській системі та оцінки рівня її стійкості.

Ключові слова: потенціал, інвестиційний потенціал, інвестиційний потенціал банківської системи, банки, банківське інвестування, економічне зростання, відтворювальні процеси.

АННОТАЦІЯ

Леонов С. В. Инвестиционный потенциал банковской системы: методология формирования и использования. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 08.00.08 – Деньги, финансы и кредит. – Государственное высшее учебное заведение “Украинская академия банковского дела Национального банка Украины”, Сумы, 2009.

Диссертационное исследование посвящено разработке теоретико-методологических основ формирования и использования инвестиционного потенциала банковской системы (ИПБС), а также научно-методического обеспечения повышения эффективности функционирования банковской системы Украины в контексте увеличения ее инвестиционного потенциала.

Сделан вывод о необходимости учета при исследовании инвестиционного потенциала не только имеющихся на определенный момент времени ресурсов, но и возможности и способности их эффективного и рационального использования в процессе достижения поставленных целей с учетом интересов разных сторон. Выделены ресурсный, рыночный, вероятностный, структурный, результативный и емкостный подходы к пониманию сущности экономической категории “инвестиционный потенциал”.

Определена сущность ИПБС, формализованы его специфические особенности и системные свойства, осуществлена его структуризация и дана характеристика с позиции институционального и функционального подходов, а также в зависимости от уровня влияния на конечный результат выполнения банковской системой своей трансформационной функции. Формализованы принципы о формировании и эффективного использования ИПБС, определены основные функции на каждой стадии расширенного воспроизводства. Выделены факторы, обуславливающие его ведущее место в обеспечении расширенного воспроизводства ВВП. В работе обоснованы оценочные уровни ИПБС, формализованы и структурированы условия их достижения.

Автором усовершенствованы методические подходы к обоснованию взаимосвязи основных характеристик функционирования банковской системы, фондового рынка и ВВП на основе многофакторного регрессионного анализа. Это позволило обосновать наличие в Украине и Германии общих тенденций относительно развития финансового рынка по банкцентричной модели и построить модели прогнозирования ВВП Украины на основе краткосрочного и среднесрочного прогноза показателей развития финансового рынка. Теоретически обосновано влияние на эффективность использования ресурсов банковской системы ряда экзогенных и эндогенных факторов, на основе кластерного и дискриминантного анализа выделен ряд кластеров, формализованы их количественные характеристики, оценены характер и сила их влияния и выделены наиболее релевантные из них. На основе развития научно-методических подходов к учету предсказуемых циклических колебаний в экономическом развитии при формализации модели структуры финансового рынка получена достоверная многофакторная регрессионная зависимость как номинального ВВП так и прироста реального ВВП от: отношения капитализации рынка ценных бумаг к объемам банковских кредитов; доли суммарных активов центрального банка, коммерческих банков и небанковских финансовых институтов в ВВП; доли инвестиций в основной капитал в ВВП. Основу данной модели составили ряды Фурье. Подтверждена гипотеза о банкцентричности финансового рынка Украины и ведущей роли ИПБС, а не инвестиционного потенциала рынка ценных бумаг в обеспечении экономического роста.

Обоснованы концептуальные основы взаимосвязи риска потери устойчивости, уровня конкуренции, уровня трансакционных издержек в банковской системе в контексте эффективного использования ее инвестиционного потенциала. Предложены авторские подходы к определению оптимального уровня конкуренции в банковской системе (на основе учета конкуренции как на депозитном, так и на кредитном рынке) и оценке уровня ее устойчивости (на базе расчета интегрального показателя, ориентированного на нормализацию общеэкономических индикаторов устойчивости банковской системы, индикаторов эффективности ее функционирования и индикаторов ее адаптивности к изменениям внешних и внутренних дестабилизирующих факторов).

Ключевые слова: потенциал, инвестиционный потенциал, инвестиционный потенциал банковской системы, банки, банковское инвестирование, экономический рост, воспроизводственные процессы.

SUMMARY

Lyeonov S.V. Investment potential of the banking system: methodology of forming and use. – The manuscript.

The dissertation for reception of scientific degree of doctor of economic science on speciality 08.00.08 – Money, finance and credit. – The State Highest Educa-

tional Institution “Ukrainian Academy of Banking of the National Bank of Ukraine”, Sumy, 2009.

Dissertation research is devoted development theoretic-methodological forming positions and use of investment potential of the banking system, and also scientifically methodical providing of increase of efficiency of functioning of the banking system of Ukraine in the context of increase of it investment potential. In-process certainly essence, setting and specific of concept, investment potential of the banking system, his functions, principles, specific features and system properties, are formalized, factors which stipulate the leading place of investment potential of the banking system in the mechanism of the extended recreation are selected. Certainly conceptual bases of estimation of investment potential of the banking system, evaluation his levels and limits are selected, with formalization of terms of their achievement.

The methodical going is in-process improved near the ground of intercommunication of basic descriptions of functioning of the financial system, fund market and GDP, on the basis of multivariable regressive analysis, the exogenous and endogenous factors of forming and use of investment potential of the banking system are formalized on the basis of cluster and to the discriminant analysis determination most relevant for Ukraine, it is improved scientifically methodical going near the account of predictable cyclic vibrations of different length in development of economy during formalization of model of structure of financial market, certainly optimum terms and necessary parameters of forming and effective use of investment potential of the banking system in Ukraine, the author going is developed near determination of optimum level of competition in the banking system and to the estimation of level of firmness of the banking system in the context of increase of efficiency of the use of it investment potential.

Key words: potential, investment potential, investment potential of the banking system, banks, banks investing, economy growing, reproductive processes.

Відповідальний за випуск
доктор економічних наук, професор
Козьменко Сергій Миколайович

Підписано до друку 19.03.2010.
Формат 60x90/16. Обл.-вид. арк. 1,9.
Гарнітура Times. Тираж 100 пр.

Державний вищий навчальний заклад
“Українська академія банківської справи
Національного банку України”
Адреса: 40030, м. Суми, вул. Петропавлівська, 57.
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції: серія ДК № 3160

